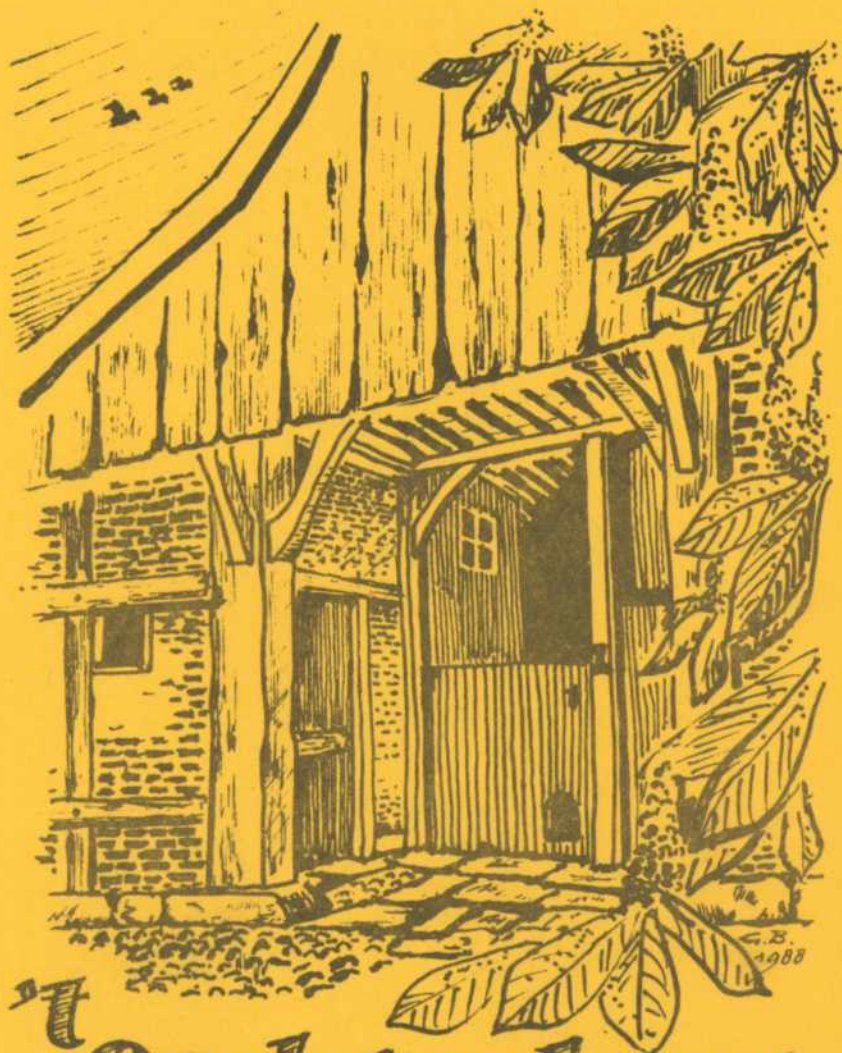

't Onderschoer

Contactorgaan van de Stichting Heemkunde Denekamp

10e jaargang 1988 nr. 4

ISSN 0920-864 X

t Onderschoer

De oude Twentse boerderijen hadden vaak een onderschoer, als een soort portaal vóór de poortachtige hoofdtoegang naar de deel. Deze toegang was voorzien van de dubbele "niendeurn", welke aaneensloten tegen de uitneembare middenstijl: n stiepel.

De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een andere versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis. Daarin bleef immers eens het 'broadspit' steken, dat een 'huun' of 'huunenwiefke' een brutale boerenknecht nagooide. Als n stiepel verwijderd was konden de volgelaaden oogstwagens er doorrijden tot onder 't slop'. In het stiepelgat sloot 'de Lappe' uit het Aamsveen het blauwe dämpke dat de zwarte dood veroorzaakte. In Ootmarsum trekt men bij het 'vlög-geln' um n stiepel.

Door het hoondergat van de niendeur konden de laatste kippen naar binnen. De hofhond Siep of Pollo kon ook 's nachts een oogje houden op het erf achter het huis. De boer zelf tenslotte kon veilig uitkijken 'oawer n ondersten niendeur'.

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelijkse gerief, zoals 'n riesbessem, zicht, strikhaakn, ploogstraampn en de peerde-zellns'.

Menig boerenzoon zal in het onderschoer zijn liefde verklaard hebben 'an zien wich', dat dan vaak weer leidde tot een 'brulfte' en tot het voortbestaan van het Twentse geslacht.

Kortom, het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten. Het was een veilige bewaarplaats, het leende zich goed als uitzichtpunt en het bood plaats voor menselijke contacten. Daarom dit Onderschoer als symbool van het streven van de

Stichting Heemkunde Denekamp.

- Idee voor Onderschoer als titel voor dit blad en tekst is van J.A.Veldhuis te Denekamp (1918-1979).
- De omslagtekening is van Gerh.Broekhuis te Denekamp.

10e jaargang 1988 nr. 4**in dit nummer****'t ONDERSCHOER**

't Onderschoer verschijnt vier keer per jaar, aan het eind van elk kwartaal en wordt toegezonden aan de donateurs.

OPLAGE

De oplage bedraagt 1000 stuks. Abonnementsprijs: f.15,- per jaar.

Losse nummers: f.5,- exclusief verzendkosten. Verkrijgbaar bij 't Heemhoes en bij enkele boekhandels in de regio.

KOPY

Kopy voor dit blad moet twee maanden voor verschijning ingeleverd worden bij de redactie, p/a Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp.

Publikaties blijven eigendom van de auteur. Overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan na toestemming van de schrijver of de redactie van dit blad.

REDACTIE

H.J.Aasma, Willem Wegewartstr.1, 7591 TZ Denekamp; tel.(05413) 2434.

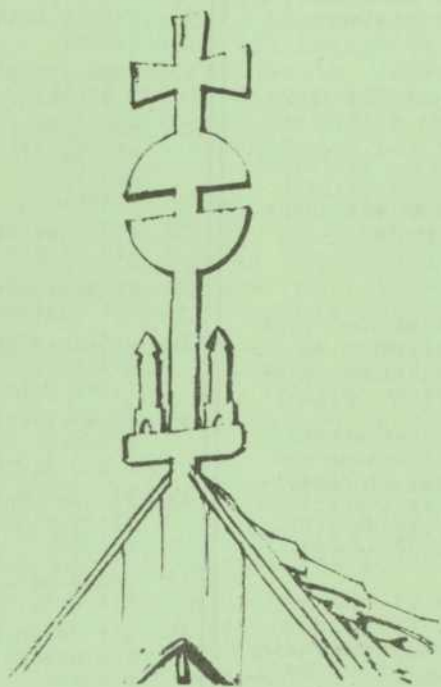
H.C.M.Boink-Wagenvoort, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp.

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4, 7591 PT Denekamp, tel.(05413) 1453.

J.A.den Ouden, Clematisstr.26, 7591 XH Denekamp; tel.(05413) 2800.

H.Boink, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp; tel.(05413) 2261; (eindredacteur).

- 1 n woord van te veurtn.
H.Boink.
- 3 niejs van 't Heemhoes.
- 15 uit de krant van nu.
H.Aasma.
- 17 voor u, door u.
H.Boink.
- 21 het oude kerkhof aan de Oldenzaalsestraat te Denekamp.
S.Wynia.
- 25 naar Havixbeck.
W.H.Dingeldein.
- 33 de geelzwarte lastposten.
W.A.J.Nijhuis.
- 39 wijkverpleegster op het platteland. (XVIII).
E.Bos-Hermelink.
- 41 onze straatnamen.
H.Boink, J.A.den Ouden,
W.A.J.Nijhuis.
- 43 Pastoor Knuif te Denekamp. (III).
H.Aasma.
- 47 Oangkloar.
W.A.J.Nijhuis.
- 49 uit Denekamps kerkgeschiedenis. (XV).
H.Aasma.
- 55 Willem Hendrik Dingeldein een meesterlijk amateur.
Prof.dr.H.Entjes.

Gevelteken van het erve Roelink in Lattrop.
Kruis met doorsneden zonnewiel. Sterk gestyleer-
de Maria en Johannesfiguren. Negentiende-eeuws.
(verdwenen).

Jan Jans.

De afgelopen herfst zijn we een week in Zeeland geweest. Wandelend langs de kust dwingt het golvende onmetelijke water je tot luisteren, luisteren naar het geruis, dat je tegelijkertijd aanzet tot nadenken, tot opnieuw luisteren, luisteren naar de stem van je geweten.

Wat gebeurt er toch allemaal op zo'n zee, op zo'n water? Het lijkt als we dwalend langs de zee gaan, wel of er genoeg water is, maar is dit water wel zo echt als het lijkt? Het is wel nat en het is ook zilt, dit zeewater. Maar er speelt zich nogal wat af op zee en ook -misschien wel in veelvoud- eronder, waarvan nog vaak weinigen weet hebben. En hoe is het met de lucht en de bodem..... en de bossen, wat horen en lezen we daar niet in toenemende mate over. Haast met de regelmaat van de klok worden we gewezen op de -soms zelfs erg- zorgelijke toestanden waarin ons milieu zich bevindt. Maar we willen het liever niet altijd horen "want ze könt wa zovöl vetelln".

Maar toch móét het ons een zorg zijn te willen leven in een gezond milieu, zowel vandaag als ook morgen. Want ook na ons zullen er mensen moeten kunnen leven op deze aarde. Een opdracht waaraan niemand zich mag

onttrekken. Laten we het luisteren naar de stemmen, welke die zorg uiten, niet berustend onder laten gaan in het geruis van de zee, zo van "wie zeet t wa, ze möt t mer oetzeukn...".

Zo mogen we bijvoorbeeld de roep om meer aandacht voor onze bossen, waarvan de vitaliteit in vele gebieden nogal afnemend blijkt, als gevolg van zure regen, niet afdoen met kreten als "zé moeten het maar bekijken". Worden we ook niet bijna dagelijks herinnerd aan de problemen waarmee de ozonlaag, het omhulsel van onze aarde waardoor hier leven mogelijk is, te maken heeft? We zijn hier op deze aarde toch te beschouwen als beheerder van wat van vorige generaties in leen is gekregen en dat we weer in goede staat dienen door te geven aan hen die na ons komen. Of hebben we daaraan geen boodschap?

In onze soms zo overgeprogrammeerd lijkende leefstijl gaan we écht nadenken over de problemen rond ons milieu, onze leefomgeving -hier en elders- nogal eens uit de weg. Toch zijn we er samen verantwoordelijk voor. Niet de regering of wie dan ook mogen we met deze opdracht belasten om het "mer oet te zeukn". Want zo werkt dat niet, wij moeten er ons zelf ook van bewust zijn en moeten onze levenshouding en gedrag daartoe aanpassen. Het mag er dan soms wel op lijken dat we alles kunnen vandaag de dag, maar dat betekent nog niet dat alles ook zonder meer mag.... Maar we zijn er kennelijk nog niet altijd goed van doordrongen.

Bomen, juist begonnen aan hun winterslaap, verdienen het daaruit straks in de lente weer gezond te kunnen ontwaken. Gezonde bomen zijn immers bijzonder belangrijk voor ons milieu, wat voor ons mensen weer met zich meebrengt, dat we nog lang kunnen bomen over bomen.

Bomen over bomen, ... zorgen voor morgen.... goed om daarover tijdens de feestdagen (nog) eens goed na te denken, waarbij ik u allen -mede namens redactie en bestuur- u "völ heil en zeagn" toewens.

Geern töt tookn moal.

H.Boink.

Denekamp, 11 november 1988.

NIEJS VAN T HEEMHOES

In deze rubriek wordt u door bestuur en redaktie op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen de Stichting Heemkunde. Ook kunt u hierin o.m. nieuws vinden van werkgroepen, van excursies, lezingen en tentoonstellingen.

CONTRIBUTIE 1989

Het bestuur van de Stichting Heemkunde Denekamp heeft besloten om ook in 1989 de contributie niet te verhogen. De minimum bijdrage blijft dus het komende jaar gehandhaafd op f.15,-. Dit is mogelijk omdat velen van u dat bedrag ook echt als een minimum hebben beschouwd en vrijwillig hun bijdrage verhoogd hebben. Samen bracht u zodoende f.1400,- extra bij ons binnen, waarvoor onze hartelijke dank.

Wij hopen dat u in het komende jaar niet minder vrijgevig bent, want er moet nog veel gebeuren en daar hebben we behalve vrijwilligers ook vaak geld voor nodig. Om zo eens enkele dingen te noemen: 't Onderschoer moet gedrukt en verspreid, er moeten foto's gemaakt en gecopieerd worden en dia's, klankbeelden worden samengesteld, oude historische papieren en aktes dienen vermenigvuldigd te worden.

Verder moeten al deze materialen zorgvuldig worden opgeborgen in mappen, albums en kasten. 't Heemhoes moet worden verwarmd en verlicht en zo zijn er nog zoveel uitgaven die niet te vermijden zijn, willen we de groei en bloei erin houden.

Tot slot willen we de A.B.N.-Denekamp en de Rabo-banken van Denekamp, Lattrop, Tilligte en Ootmarsum bedanken voor hun financiële bijdragen. Met uw aller hulp zal het ook in 1989 wel weer lukken.

H. Asma.

DONATEURSBESTAND

Begin oktober jl. kregen we bericht dat een van onze oudste donateurs, de 90-jarige heer H. Westerhof uit Woerden in juni van dit jaar in het verzorgingstehuis aldaar was overleden. Elke zomer kwam hij wel enkele keren uit Woerden over om in 't Heemhoes gegevens van en over vroegere fa-

milieleden te zoeken. Van oorsprong was zijn familie namelijk uit Denekamp afkomstig. Zelf was hij in Hengelo (o) geboren. Vanwege zijn werk bij de Nederlandse Spoorwegen kwam hij tenslotte in Woerden terecht.

Wanneer hij van plan was om weer eens in Denekamp te komen belde hij vooraf even en vroeg of we nog nieuwe gegevens gevonden hadden die voor hem van belang waren.

Hij kwam met de trein vanuit Woerden naar Hengelo, bleef daar over bij familie en kwam de andere morgen al op tijd per bus in ons dorp. Een lunchpakketje had hij altijd bij zich en in 't Heemhoes werd gezorgd voor koffie, zodat hij bijna een hele dag kon zoeken, lezen en schrijven. Zo nu en dan vroeg hij om bepaalde gegevens en verder redde hij zichzelf wel.

Deze zomer hadden we hem al gemist, zodat we ons al hadden afgevraagd of hij misschien ziek was of écht oud geworden was.

Hoever hij precies gekomen is met zijn onderzoek weten we niet, maar we vertrouwen erop dat hij nu volledig op de hoogte is en weer is verenigd met zijn vrouw, die hem een jaar of drie geleden overleed.

H. Asma.

De afgelopen periode hebben zich de volgende personen aangemeld als donateur van onze Stichting.

Mevr. G. Muntel, Braakweg 13, Lattrop/Breklenkamp; J. Rerink, Dr. Hondelinkstraat 27 Denekamp; B. Schiphorst, W. Westerhuesstraat 15 Denekamp; L. Kienhuis, W. Westerhuesstraat 13 Denekamp; Mevr. L. v. d. Steeg-Schiphorst, Saterslostraat 34 Hengelo (o); G. M. Tijink, Mr. Lazonderstraat 39 Denekamp; H. Stoltenkamp, Churchillstraat 37 Denekamp;

W. H. T. Brandsma, Cliviastraat 16 Denekamp; J. Noltens, Begoniastraat 6 Denekamp; J. A. Broenink, J. van Burenlaan 161 Oldenzaal; A. Lohuis, Mekkelhorsterstraat 43 Denekamp.

Hiermee is het aantal donateurs gekomen op 736.

J. Zanderink.

OPEN MONUMENTENDAG 1988

Zaterdag 17 september 1988 was het in ons land voor de tweede keer Open Monumentendag, waaraan ook weer door Denekamp werd meegedaan. Het Plaatselijk Comité Open Monumentendag, waarin ook onze Stichting deelneemt, had weer een aardig programma in elkaar gezet.

't Heemhoes deed ook mee. Die zaterdag waren belangstellenden van harte welkom. We hebben er een soort open huis van gemaakt. Vrijwel alle vertrekken waren toegankelijk. In de Dingeldeinkamer was een fotoexpositie te bekijken. Het aangrenzende museum Huize Keizer was die dag ook open. Mede als gevolg hiervan was er over belangstelling niet te klagen. Om tien uur 's morgens stonden de eerste mensen al op de stoep, de deur was amper open. En dat heeft zo tot half vijf doorgelopen. Zo'n tweehonderdvijftig bezoekers zijn er die dag wel geweest.

In 1989 is Open Monumentendag op zaterdag 9 september. Het ziet er naar uit dat we wel weer van de partij zullen zijn als ons gevraagd wordt om medewerking.

H. Boink.

NATUURCLUB IN VLEDDERHOES

Al voor het tweede jaar is door de werkgroep flora & fauna van de Stichting Heemkunde Denekamp

in samenwerking met de Stichting Gemeenschapswerk in 't Vledderhoes te Denekamp een "Natuurclub" georganiseerd voor kinderen van 8 tot 12 jaar.

Het doel was de kinderen meer kennis bij te brengen van de natuur en ze te leren hoe ze met de natuur moeten omgaan, zodat ook de generaties die na ons komen er ook van kunnen genieten.

Hoe meer men van de natuur afweet, hoe meer waardering en respect men voor al het leven krijgt en hoe meer behoefte men krijgt de natuur te beschermen tegen vaak kortzichtig gebruik.

Tijdens de zes woensdagmiddagen, die op het programma stonden, werd o.a. verteld over de herfst, over vogels en heide. Ook ging men met de kinderen het veld in.

De bedoeling is volgend jaar weer zo'n natuurclub te organiseren.

H.Boink.

FIETSTOCHT IN METELN

Op zaterdag 27 augustus 1988 is op uitnodiging van de Heimatverein Metelen een groep van zo'n 40 personen van onze stichting met de bus naar Metelen geweest om daar o.a. die middag deel te nemen aan de jaarlijkse fietstocht.

's Morgens om tien uur vertrok de bus voorzien van een aanhanger waarin onze fietsen. Rond elf uur kwamen we aan bij de Plagemannsmühle in Metelen, waar we werden opgewacht door een tiental mensen van de Heimatverein. Na een welkomstdronk waren we in de gelegenheid de imposante molen te bekijken.

Tegen enen werd ons in het gebouw van de "Malthezer" (algemene hulpdienst) heerlijke erwtensoep aangeboden. Tijdens deze maaltijd werd als dank onzerzijds een Delftsblauw wandbord aangeboden aan de Heimatverein Metelen.

Om 14.00 uur begonnen we aan de fietstocht, waaraan door zo'n 150 personen werd deelgenomen.

De route ging door fraaie stukjes natuur rondom Metelen. Onderweg was er een theepauze. Om vijf uur waren we bij de molen terug. Hier was gelegenheid tot het gebruiken van een drankje en natuurlijk was er 'bratwurst'.

Over en weer werden contacten gelegd of bekende contacten verstevigd, waarbij vooral het dialectgebruik opviel.

Onderwijl werden de beschikbaar gestelde prijsjes uitgereikt. Onze stichting had een paar pak pannekoekmeel, gemalen bij de Nicolaasmolen, beschikbaar gesteld. Tegen zeven uur bracht ons de bus weer huiswaarts. Een uitstapje dat zeker voor herhaling vatbaar was, zo vonden de deelnemers.

H.Boink.

EEN MONUMENT VOOR MEESTER, DINGELDEIN

In vier artikelen, in eenzelfde aantal afleveringen van 't Onderschoer, hebben we u op de hoogte gehouden van de stand van zaken rond de vervaardiging en plaatsing van een monument voor meester Willem Dingeldein. Nu dit vijfde en laatste artikel wordt geschreven is het al weer bijna een maand geleden dat het monument werd onthuld, welke werd verricht door mevrouw A. Dingeldein-Vincke en burgemeester mr. J.G. Norbart.

Ruim drie weken voor deze onthulling nodigde het oprichtingscomité de noabers en een delegatie van de Kulbuurt uit voor een avond in museum Huize Keizer om daar de plannen omtrent het monument uit de doeken te doen. Voorzitter Borgman ontving de gasten en zette het hoe en waarom van dit heemkunde-initiatief uiteen. Mevrouw Van Eyl -de ontwerpster van het

beeld- vertelde aan de goed opgekomen bureu hoe het beeld tot stand was gekomen. Samen met de heer Dorée van de gemeentelijke plantsoendienst legde ze aan de hand van schetsen en tekeningen uit hoe het plantsoentje, na plaatsing van het monument, er uit zou komen te zien.

Deze manier om de noabers te informeren en er bij te betrekken werd door de aanwezigen zeer op prijs gesteld.

Aan de onthulling van het monument ging in Zalencentrum Knipers een bijeenkomst vooraf die door meer dan 200 genodigden werd bezocht. Na een welkomstwoord van de voorzitter van de Stichting Heemkunde Denekamp, de heer J.H. Borgman, spraken achtereenvolgens de burgemeester en de voormalige-hoogleraren Entjes en Westhoff, die beiden Dingeldein persoonlijk hebben gekend en met hem hebben samengewerkt. De heer A. Ottenhof bood namens de "Kulbuurt", de buurt waarvan ook de meester eens deel uitmaakte, een bedrag aan bestemd voor de aankoop van een drietal bomen die het plantsoen zullen opsiëren, waarin het monument geplaatst is. Ans Dingeldein sprak namens de familie een dankwoord en opende vervolgens op symbolische wijze de tentoonstelling "Dingeldein een veelzijdige meester". Omdat genoemde expositie in het koetshuis van museum Huize Keizer werd gehouden was een officiële opening in het museum niet mogelijk. Tijdens de bijeenkomst werd ook het boek "Uit leven en werk van W.H. Dingeldein" gepresenteerd en werd de vervaardigster van het monument, de Enschedese mevrouw Marie Van Eyl-Eitink aan de genodigde gasten voorgesteld.

Na deze bijeenkomst, die om 13.30 uur was begonnen en om ongeveer 16.00 uur eindigde, trokken de genodigden naar het plantsoentje bij het geboortehuis van de meester, waar de onthulling van het beeld

plaatsvond.

Tijdens dit gebeuren speelde een aantal leerlingen van de Muziekschool het Twentse volkslied en beiderden de klokken van de oude St. Nicolaastoren.

Van de mogelijkheid om hierna de tentoonstelling te bezichtigen werd een druk gebruik gemaakt. Hoewel er die vrijdag, geregeld zware regenbuien over ons dorp trokken, bleef het gedurende het deel van de plechtigheid buiten, ondanks de dreigende lucht, droog. Na de onthulling van het monument bood mevrouw Van Eyl een serie foto's aan van de laatste werkzaamheden aan het plantsoentje en van de werkers van het elfde uur, zoals zij de in actie zijnde straatmakers betitelde. Zij vond dat deze foto's ook op de expositie thuis hoorden en wij waren het volkomen met haar eens. Het waren trouwens schitterende foto's, die zij zelf had gemaakt en waarvan de betreffende werkers ook enkele exemplaren ten geschenke kregen.

Rest nog te vermelden dat de rol van ceremoniemeester deze middag bij ons bestuurslid Wynia, tevens oud-leerling van meester Dingeldein in uitstekende handen was.

Vanaf deze herfstige vrijdagmiddag in 1988 kijkt meester Dingeldein weer uit over zijn geboortedorp, vanaf een van z'n meest geliefde plekjes, waar hij zoveel foto's maakte. Vanaf "n es", zoals we de weg, die langs zijn huis loopt, vroeger noemden en die ook voor de buurtkinderen het meest geliefde speelterrein was.

In deze aflevering van 't Onderschoer is ook nog een artikel opgenomen van zijn hand.

Voorts leek het de redactie goed de lezingen van Entjes en Westhoff als artikel op te nemen in 't Onderschoer.

H. Asma.

JAARBOEKJE VASSE-MANDER- HEZINGEN

Door onze zustervereniging de Historische Kring Vasse-Mander-Hezingen is het zevende jaarboekje (1988/1989) uitgegeven. Het boekje dat is uitgevoerd in offsetdruk en omvat 68 pagina's op het formaat 14x21 cm en is voorzien van illustraties en een fraaie fotoomslag. Er staan zeven artikelen in over de geschiedenis van de drie buurtschappen. Een artikel van zuster Adelharda uit Denekamp handelt over de evacuatie van de zusters van de St. Nicolaasstichting in de Tweede Wereldoorlog. O.a. werd hiervoor het nieuwe parochiehuis van Vasse gebruikt waar ruim honderd grotere jongens van het internaat met een aantal zusters in eerste instantie werden opgevangen in de herfst van 1944 toen het klooster in Noord Deurningen werd gevorderd door de bezetters. Ze zijn een jaar in Vasse gebleven.

H.Boink.

HET 100-JARIGE KANAAL ALMELO-NORDHORN

Volgend voorjaar is het een eeuw geleden dat het kanaal Almelo-Nordhorn -tenminste het gedeelte van Almelo tot aan de grens- officieel werd geopend. Het Duitse deel kwam pas jaren later klaar. Aan dit kanaal willen de werkgroepen geschiedenis en flora & fauna in de zomermaanden van het komende jaar een expositie wijden.

Medewerking is voorts toegezegd door de provincie Overijssel (Hoofdgroep Milieu en Waterstaat) en Staatsbosbeheer.

De werkgroepen zijn al lang bezig gegevens bijeen te zoeken. Er is al met verschil-

lende mensen gesproken die er veel interessante dingen over verteld hebben, bijv. over de aanleg, de vroegere scheepvaart, over brugwachters, schippers en over ongelukken op en rond het kanaal. Ook zijn al verschillende contracten, overeenkomsten, ambtelijke stukken, kranten- en tijdschriftenartikelen en dergelijke beschikbaar. Maar om het verhaal zo volledig mogelijk te maken zullen de werkgroepen nog graag in contact komen met mensen die hen van alles en nog wat over het kanaal kunnen en willen vertellen. Ze denken o.m. aan nakomelingen van vroegere kanaalgravers, van schippers op het kanaal, aan mensen die aan het kanaal wonen of hebben gewoond. Verder aan mensen die er gewoon veel van weten of foto's of ander materiaal hebben dat betrekking heeft op genoemd kanaal. Aanbiedingen van materiaal, suggesties, ideeën of herinneringen graag aan 't Heemhoes, bij de redactieleden of aan de leden van de organiserende werkgroepen.

Met de hulp van vele "kanaalkenners" onder onze donateurs zal het ongetwijfeld weer een boeiende en interessante expositie worden in de zomer van 1989 in museum Huize Keizer te Denekamp.

H.Asma.

UIT LEVEN EN WERK W.H.DINGELDEIN

Bij gelegenheid van de onthulling van een monument voor W.H.Dingeldein is door de Stichting Heemkunde Denekamp een boek uitgegeven met als titel "Uit leven en werk W.H. Dingeldein".

Kort voor zijn overlijden in 1953 had Dingeldein zijn laatste omvangrijke studie over "Een Ootmarsums burgergezin uit de Patriottentijd" nagenoeg voltooid. Drs. A.L.

Hulshoff, oud-directeur van het Rijksmuseum Twenthe te Enschede heeft het werk voor publicatie gecompleteerd en gereedgemaakt. "Hij heeft moeite noch tijd gespaard om een gedegen en vooral boeiend relaas te maken over de patri- cische familie Dröghoorn, die in de 18e eeuw in Ootmarsum leefde en waaraan de jaren niet zonder pijn en ellende zijn voorbij gegaan", schrijft Hulshoff in zijn voorwoord.

De Stichting Heemkunde Dene- kamp wil met dit boek deze bij- zondere Denekamper eren als pionier van het heemkundewerk, maar ook als streekhistoricus, kenner en beschermer van de natuur, als schrijver, foto- graaf, gids in Twenteland en bovenal als onderwijzer van regionale betekenissen.

Naast dit hoofdthema van het boekwerk zijn bovendien bij- dragen opgenomen van auteurs, die het leven en werk van Dingeldein vanuit hun erva- ringsbeleving belichten: Ans Dingeldein (Dingeldein als huisgenoot); Prof.dr. H. Entjes (W.H. Dingeldein en de dialect-studie); W.G. Goor- huis (W.H. Dingeldein en "Na- tura Docet"); Drs. A.L. Huls- hoff (De geschiedvorser Wil- lem Dingeldein); Ds. E.P.J. Jebbink (em. predikant) (Willem Hendrik Dingeldein: Kerkvoogd van de Hervormde Gemeente Denekamp); G.M. Ro- ding (Dingeldein in het Na- tuurmuseum van Enschede); Prof. dr. V. Westhoff (Herinne- ring aan W.H. Dingeldein); S. Wynia (Op school bij mees- ter Dingeldein "Een dictee uit 1940, geschreven in 1988").

Toegevoegd is een nagenoeg vol- ledige bibliografie van de vele publicaties van W.H. Din- geldein. Deze omvat 180 titels met vermelding van jaartal, wijze van publicatie en vind- plaats en is samengesteld door mevrouw E.A. van Spronsen.

Het boek is genaaid uitgevoerd,

gebonden in een linnen band be- drukt in twee kleuren. Het formaat is 14,5 x 21,5 cm. De omvang is 221 pagina's. De prijs bedraagt f.20,-.

Het boek is te Denekamp ver- krijgbaar bij de Stichting Heemkunde Denekamp, Kerkplein 4; museum Huize Keizer, Kerk- plein 2; Rabobank Oldenzaalse- straat; Boekhandel Brummel- huis. Voorts bij enkele boek- handels in Hengelo en Enschede.

W. H. DINGELDEIN
EX LIBRIS

enige data uit het leven
van W.H. Dingeldein

Als aanvulling hierop leek het de redactie goed een overzicht te geven van enige data uit het leven van Willem Hendrik Din- geldein.

- 1894 Op 18 augustus wordt Wil- lem Hendrik Dingeldein geboren als zoon van Jan Adolf Dingeldein, kuiper te Denekamp, en Derkjen Arnolda Poppink.
- 1909 Willem Hendrik begint in Oldenzaal de Rijksnormaal- lessen voor de opleiding tot onderwijzer.
- 1912 In Deventer ontvangt hij de "akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonder-

- wijs in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek".
- 1913 Op 7 mei verleent de commissie van examen te Zutphen hem "eene akte van bekwaamheid als onderwijzer".
- 1914 Op 1 april begint hij zijn onderwijzersloopbaan aan de openbare lagere school in Noord Deurningen.
- 1917 Op 28 juli behaalt hij "eene akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer" in Zwolle.
- In dit zelfde jaar volgt zijn benoeming aan de openbare lagere school in Denekamp.
- 1918 Op 3 augustus behaalt Dingeldein zijn akte M.O. schoonschrijven.
- 1923 Op 22 augustus behaalt hij de "akte van bekwaamheid voor onderwijs in de Hoogduitsche taal".
- 1923 Op 2 juli wordt hij benoemd tot tijdelijk hoofdonderwijzer van de openbare lagere school te Denekamp. Deze tijdelijke benoeming werd op 15 december van dat jaar definitief.
- 1934 In opdracht van mr. W.F. Laan medewerking verleend aan de totstandkoming van het vierdelige standaardwerk "Singraven de geschiedenis van een havezathe" dat in dat jaar is gereedgekomen.
- 1943 Op 1 mei wordt Dingeldein opgepakt en overgebracht naar een concentratiekamp in Vught. Na zes weken, op 12 juni, keert hij weer naar Denekamp terug.
- 1948 Eerste uitgave van zijn boek "Het land van de Dinkel".
- 1953 Op 1 januari wordt Willem Hendrik Dingeldein opgenomen in het ziekenhuis te Oldenzaal, waar hij op 8 januari, op achtenvijftigjarige leeftijd, is overleden.

H. Boink.

Op het moment dat dit artikel wordt geschreven zijn de twee eerste bijeenkomsten van de werkgroep in het nieuwe seizoen al weer achter de rug, ook de tentoonstelling over meester Dingeldein in het koetshuis van museum Huize Keizer is verleden tijd.

Deze expositie is door onze werkgroep voorbereid en samen met de "werkgroep exposities" ingericht in de twee weken voorafgaande aan de opening, die op dezelfde dag plaatsvond als de onthulling van het monument, nl. op vrijdag 7 oktober van dit jaar. De voorbereiding en het bijeenbrengen van het materiaal vergde wat meer tijd dan bovengenoemde twee weken, maar dankzij de medewerking van de familie Dingeldein, de Stichting Edwina van Heek, de Oudheidkamer Twente te Enschede, de Ned. Hervormde gemeente van Denekamp en vele particulieren is dat weer uitstekend gelukt. Ook langs deze weg aan allen die meegewerkt hebben, in welke vorm dan ook, hartelijk dank.

Op dit moment vergaren we, zoals u ook in een ander artikel kunt lezen, allerhande materiaal over het honderd jaar oude kanaal Almelo-Nordhorn om daarmee in de komende zomer een tentoonstelling op te zetten.

Verder zijn er in het nieuwe seizoen ook al weer diverse gesprekken over uiteenlopende onderwerpen gehouden en op cassetteband opgenomen. De gehouden gesprekken gingen ondermeer over de vroegere pastoor Knuif, over meester Dingeldein, het kanaal Almelo-Nordhorn en over klopjes. Velen hebben aangeboden om ons over diverse zaken van vroeger wat te vertellen. We bedanken iedereen die aan deze gesprekken hebben mee-

gedaan of zich bereid hebben verklaard dit nog te doen.

Vanzelfsprekend is iedereen welkom die ons uit vroegere tijden over verschillende onderwerpen wat kan en wil vertellen, maar ook mensen die aan bovengenoemde zaken als actief werkgroep lid mee willen doen, zijn van harte welkom.

H. Asma.

DIAVOORSTELLINGEN

Voor de komende wintermaanden heeft de werkgroep diavoorstellingen een drietal diavoorstellingen georganiseerd in het koetshuis van museum Huize Keizer te Denekamp. De voorstellingen beginnen om acht uur 's avonds. De toegang is gratis. Ingang museum: Van der Heijdenstraat.

10 januari 1989: Rond Denekamp; W.A.J. Nijhuis;
14 februari 1989: Vogels; W.A. J. Nijhuis;
14 maart 1989: Langs de Dinkel; A.B. Morsink.

H. Boink.

PADDESTOELEN-EXCURSIE

Op zaterdag 29 oktober 1988 hield de Werkgroep Flora & Fauna een paddestoelen-excursie, waaraan onder prachtige weersomstandigheden door elf personen is deelgenomen. De excursie was in het Sterrebos en het Borgbos. Onder leiding van W. Ligterink uit Rijssen waren niet minder dan 50 verschillende soorten paddestoelen te bewonderen. Hele bijzondere soorten waren o.a. de zwarte en de holsteelkluifjeszwam. Hij wist de deelnemers van het begin tot het eind te boeien door te wijzen op de ken-

merken van de verschillende soorten vruchtlichamen. De plant zelf bestaat uit ragfijne draden en leeft een onzichtbaar bestaan in rottend hout of in oude bladgrond. De meeste paddestoelen leven in symbiose (samenwerking) met één of meer boomsoorten. Vaak zijn ze zelfs zeer afhankelijk van elkaar om aan voedingsstoffen te komen. Slechts weinig mensen weten dit soort details uit de natuur, daarom moeten wij doorgaan met het verspreiden van de kennis ervan. En dat kan bijv. heel goed met excursies als deze. Al met al een zeer geslaagde excursie.

J. Bruns.

EXPOSITIE ALMELO IN DE DIEPTE

Tot eind januari 1989 is in het Museum voor Heemkunde Almelo een expositie te zien over "Almelo in de diepte". Een aantal verzamelaars heeft de afgelopen 25 jaar in verband met zandwinning rond Almelo een groot aantal (zwerfsteen) fossielen gevonden. Voorts zijn op de tentoonstelling andere bodemvondsten te zien zoals botten van mammoeten, neushoorn en oeros. Ook kan een indruk worden gekregen van de vorming van de bodemlagen, een stukje geologische geschiedenis dus.

Een tentoonstelling die alleszins de moeite waard is om te bekijken in dit mooie heemkundemuseum van Almelo, dat gevestigd is in het Rectorshuis aan de Korte Prinsenstraat 2; tel. (05490) 16071. Openingstijden: di/za 12.30-17.00 uur. Toegang gratis.

H. Boink.

Het nieuwe Jaarboek Twente is in oktober van dit jaar weer gepresenteerd, in Vriezenveen dit keer. Een aantal artikelen heeft dan ook vooral betrekking op Vriezenveen. Daarnaast is er weer een ruim aanbod van andere artikelen in het jaarboek, dat voorzien is van een fraaie kleurenomslag, te vinden. Bijzonder te vermelden is het artikel van ons mede-bestuurslid S.Wynia over meester W.H. Dingeldein, waarin herinneringen staan opgetekend van Wynia zelf als oud-leerling van Dingeldein.

Uit het voorwoord van het jaarboek halen we voor u aan de volgende treffende regels, die zeker op Denekamp van toepassing zijn: "Wat van elders komt wekt doorgaans niet alleen nieuwsgierigheid maar wordt tevens gadeslagen met enige argwaan of zelfs vijandig bejegend. Geleidelijk (.....) tenslotte hoort de nieuwkomer er ook bij. Maar helaas niet altijd voor goed.....".

Wie ingeschreven heeft voor dit boek bij onze stichting wordt verzocht dit voor 1 januari 1989 te halen bij mevr. H.C.M.Boink-Wagenvoort, Diepengoor 16 te Denekamp. Het boek dat 144 bladzijden omvat en voorzien is van vele foto's is voor f.19,50 overigens te koop in de boekhandel.

H.Boink.

KERKUILENPROJECT TWENTE

De kerkuil is in Twente nog steeds een zeer schaarse broedvogel, die hoofdzakelijk leeft van muizen. Hoeveel broedparen er precies in Twente leven, is niet met zekerheid te zeggen. Het aantal wordt geschat op zo'n 45 à 50 paren. De strenge winters van de laatste jaren hebben de uilen geen voordeel

gedaan. Het aantal kerkuilen is toen sterk gedaald. Gelukkig kwam na de zachte winter van 1987/1988 weer een opbloei. Strenge winters hebben een nadelige invloed op het leven van de kerkuil. Vooral wanneer de grond langdurig met sneeuw bedekt blijft, krijgen de uilen het heel moeilijk. De muizen komen dan niet aan de oppervlakte, maar zoeken hun voedsel onder de sneeuw en de uil zit zonder proviand. Dit noopt hem om te gaan zwerven, de vetreserves raken dan snel op en vaak komen ze dan van honger om.

De kerkuil is een zeer goede muizenvanger en is van groot belang voor de land- en tuinbouw.

Nu de woningnood de laatste jaren voor deze zo nuttige vogels zeer nijpend is geworden, zijn er in Twente verschillende verenigingen, die zich het lot van de uilen hebben aangetrokken. Overal in Twente werden kerkuilenkasten geplaatst. Ook de werkgroep Flora en Fauna van de Stichting Heemkunde Denekamp plaatste zo'n veertigtal bos- en kerkuilenkasten.

In 1986 werd tot het oprichten van een "Kerkuilenwerkgroep Twente" besloten, waarbij tot op heden het grootste gedeelte van Twente is aangesloten. Voor elk kerkuilenbroedgeval wordt een premie uitbetaald van f.25,-. Dit wordt tijdens de controle verrekend. Dit jaar is een premie uitbetaald van f.625,-. In totaal werden door de Kerkuilenwerkgroep Twente honderdvijftig kerkuilenkasten opgehangen. Hiervan waren dit jaar 32 kasten bezet. Het afgelopen jaar was voor de kerkuilen een zeer goed jaar dankzij de zachte winter. Er zijn in Twente zelfs drie paren voor de tweede keer tot broeden gekomen. We kunnen dan ook op een rijk kerkuilenjaar terugzien; zover bekend zijn 120 jongen grootgebracht.

Deze jonge kerkuilen vliegen

's avonds en 's nachts rond de Twentse boerderijen. En uit het donkere luchtruim schieten ze geluidloos en snel, als een donkere schim naar beneden. Een schrille doodskreet verscheurt de nachtelijke stilte. Dan wieken ze weer omhoog en in de machtige klauwen bengelt een rat, die geen schade meer kan aanrichten op het boerenerf.

Hoever ratten en muizen door de kerkuilen worden gevangen is moeilijk te zeggen, maar het zijn er duizenden. Van de acht-entwintig braakballen, die in De Lutte werden gevonden en voor onderzoek werden opgestuurd naar het Rijksinstituut voor Natuurbeheer werden de volgende schedeltjes gevonden: 40 bosspitsmuizen, 3 dwergspitsmuizen, 1 waterspitsmuis (zeer zeldzaam) 3 rosse woelmuizen, 26 veldmuizen, 5 aardmuizen, 15 bosmuizen.

In totaal 93 muizen. Dit is een zeer groot aantal en hieruit blijkt wel hoe nuttig onze uilen zijn. Laten we alsjeblieft zuinig zijn op deze zo bijzonder nuttige ongedierte-verdelgers. Deze katuil, zoals hij in Twente veel wordt genoemd, kan gerekend worden tot onze nuttige vogels.

W.A.J. Nijhuis.

BEDANKT

Het bestuur wil graag van de gelegenheid gebruik maken om ook via dit blad iedereen te bedanken, die op de een of andere wijze een bijdrage hebben geleverd aan het werk van onze stichting.

Zonder de inzet van vele actieve werkgroepleden was het gewoonweg onmogelijk al die dingen te doen die het afgelopen jaar hebben plaatsgevonden.

En dan hebben we het nog niet eens over de werkzaamheden die nodig zijn om alles draaiende

te kunnen houden: de activiteiten in de randgebieden zou ik het willen noemen. Waarbij ik zoal denk aan onderhoud Heemhoes en verzorgen van vergaderingen en bijeenkomsten.

Zonder hulp van vrijwilligers kan eigenlijk geen enkele vereniging, ook geen heemkunde-instelling. De vrijwilligers zijn het waarop ook onze stichting steunt.

Allemaal hartelijk bedankt voor jullie inzet. Het bestuur stelt het op prijs ook volgend jaar op jullie medewerking te mogen rekenen.

H.Boink.

BESTUURSMUTATIES

Vooral te drukke werkzaamheden hebben onze voorzitter Borgman ertoe genoopt te moeten bedanken als bestuurslid van onze stichting, waarvan hij vanaf de oprichting in juni 1975 voorzitter is geweest. Precies 12½ jaar.

Hoewel het bestuur de stap van de heer Borgman betreurt heeft zij er alle begrip voor dat een mens af en toe keuzen moet kunnen maken. En er is natuurlijk meer in het leven dan alleen heemkunde!

Laten we dat ook eens bedenken. Hij verlaat ons per 31 december van dit jaar.

Mijnheer Borgman, het bestuur bedankt u voor het vele werk dat u voor de tot standkoming en de verdere uitbouw van Heemkunde in Denekamp heeft gedaan.

Als blijk van waardering heeft het bestuur de heer Borgman benoemd als ere-voorzitter. In een afzonderlijke bijdrage gaat vice-voorzitter Hamers nader in op hetgeen onder leiding van voorzitter Borgman zoal tot stand is gekomen.

Voorts heeft onze penningmeester mevrouw Maria Ribbert te kennen gegeven -begin dit jaar al- eind 1988 te willen

stoppen met haar bestuurswerkzaamheden, eveneens als gevolg van te drukke andere werkzaamheden. Het bestuur heeft hiervoor alle begrip en bedankt mevrouw Ribbert voor de periode dat zij de penningen van onze stichting op een bijzonder deskundige wijze beheerde. Zij heeft een goed kas- en boekhoudsysteem ingevoerd, waarmee we nu verder kunnen.

Maria bedankt.

Gelukkig en ingenomen is het bestuur dat het na lang zoeken - en ook wel praten- medebestuurder Asma bereid heeft gevonden het werk van mevrouw Ribbert voort te zetten. De heer Asma kan zich daarbij gesteund weten door de medewerking van de heer J.Zanderink, die ons geheel belangeloos behulpzaam is bij allerlei administratieve zaken. Het bestuur wenst de heer Asma veel succes bij zijn nieuwe functie.

H.Boink.

NIEUWE AANWINSTEN

Het afgelopen kwartaal is de bibliotheek van de Stichting Heemkunde verrijkt met de volgende boeken.

Presenting Australia. nr.732.

Overijsselse volksgebruiken. nr. 733.

De kadans der getouwen. nr. 734.

Löningen im Hasetal. nr. 464

175 Jaar Twentse Damast Ootmarsum. nr. 465.

Graafschapsche Geschiedenissen. nr. 466.

Uit leven en werk W.H.Dingeldein. nr. 467.

Plattdütske Volksleede. nr.468.

Het onderwijs in Ootmarsum. nr. 469.

De Twentse roggebouw. nr. 470.

D.Asma-ten Broeke.

BIJ HET AFSCHIED VAN EEN VOORZITTER

VAN BORGMAN NAAR

J. HERMAN BORGMAN NAAR ??

Een van de initiatiefnemers en eersten bij Heemkunde Denekamp was de heer J.H.Borgman. Zo zeer betrokken bij het heemkundewerk, dat hij nu al 12½ jaar als voorzitter aan het bestuur leiding geeft. Onder zijn bezielend voorzitterschap en nooit aflatende ijver is de Stichting uitgegroeid tot een niet weg te denken fenomeen in Denekamp.

Denkt u maar eens aan de eigen huisvesting, de ruim 700 donateurs, het eigen kwartaalblad, de exposities, de boekuitgaven enzovoort. Binnen het bestuur wist hij altijd weer opnieuw de medebestuurders en medewerkers te motiveren, dacht mee en ging er desnoods zelf op af.

De goede contacten met Metelen beschouwde en behandelde hij als persoonlijke contacten met mensen met een zelfde ideaal: het aanleren en cultiveren van belangstelling voor alles wat om je heen gebeurt.

In dit proces hebben wij, als medebestuurders, hem goed leren kennen. Kwam hij binnen in het bestuur, 12½ jaar geleden, als de gemeentesecretaris ofwel de heer Borgman, ook wel gewoon Borgman, nu heeft hij als J.Herman Borgman te kennen gegeven afscheid te willen nemen van het stichtingsbestuur. Dat afscheid gaat met pijn in zijn en ons hart, maar het heeft zo moeten zijn. Uiteraard is het stichtingsbestuur op zoek naar zijn opvolger, maar gezien de wijze waarop Herman Borgman zijn taak heeft uitgeoefend zal dat niet makkelijk zijn.

Coen Hamers,
vice-voorzitter.

MEVROUW A. DINGELDEIN-VINCKE
ERE-DONATRICE

Tijdens de najaarsbijeenkomst van onze stichting, gehouden op 14 november 1988, heeft het bestuur mevrouw A. Dingeldein-Vincke benoemd tot ere-donatrice, waarmee zij de tweede is geworden na mevrouw H. Bernink. Met een door mevrouw F. Kienhuis fraai gecalligrafeerde oorkonde werd dit tastbaar onderstreept.

Mevrouw Dingeldein is de schoon-zuster van Willem Hendrik Dingeldein en het enige nog in leven zijnde directe (aangetrouwde) familielid. Anna Dingeldein-Vincke was gehuwd met Herman Dingeldein, de oudste broer van Willem Dingeldein.

Met dit gebaar wil het bestuur van de Stichting Heemkunde Denekamp de waardering uitspreken voor het vele en goede werk dat meester Willem Hendrik Dingeldein voor het heemkundewerk in Twente en zelfs ver daarbuiten heeft gedaan.

We hopen dat mevrouw Anna Dingeldein nog lang donatrice van onze stichting mag zijn.

H. Boink.

DE NAJAARSBIJEENKOMST

Op maandagavond 14 november 1988 hield de Stichting Heemkunde Denekamp haar gebruikelijke najaarsbijeenkomst in Zalencentrum Knippers te Denekamp.

Voor een goed gevulde zaal opende voorzitter Borgman iets na achten deze bijeenkomst.

Hij heette alle aanwezigen welkom, bijzonder de spreker van deze avond, de historicus Dick Schlüter uit Hengelo (o). Deze vertelde verhalen over vroegere vormen van bijgeloof, heksenprocessen en spookge-

schiedenissen die de volle aandacht van de aanwezigen kreeg. Na dit eerste gedeelte was er gelegenheid de heer Schlüter vragen te stellen, die door hem werden beantwoord.

Tijdens de pauze stond Borgman even stil bij het feit dat in april van dit jaar de 700ste donateur kon worden ingeschreven in de persoon van de heer E. Smoes te Breklenkamp, die een attentie werd aangeboden. Eveneens werden ook de nummers 699 (mevr. Heinink-Broenink) en 701 (mevr. Tamás-Klaasen) in het zonnetje gezet.

Voorts maakte de voorzitter bekend dat het bestuur mevrouw A. Dingeldein-Vincke benoemd heeft als ere-donatrice.

Na de pauze vervolgde de heer Schlüter zijn verhalen. Dit gedeelte van zijn lezing verduidelijkte hij met een serie dia's.

Om ongeveer half elf sloot de heer Borgman deze zeer interessante en goed bezochte bijeenkomst. Dat deed hij voor de laatste keer, want per 31 december 1988 legt de heer Borgman zijn functie als voorzitter van de Stichting Heemkunde Denekamp neer.

H. Asma.

Een goed mens is
als een klein licht
dat wandelt door de nacht
van onze beschaving
en op zijn weg gedooft
sterren weer aansteekt.

In het afgelopen kwartaal zijn uit de regionale kranten verschillende berichtjes voor u genoteerd. Deze artikelen zijn allemaal uitgeknipt en worden bewaard om te raadplegen.

De gebruikte afkortingen staan voor: Tw.C.: Twentsche Courant; Tub.: Dagblad Tubantia; Vizier: Vizier op Noord Oost Twente; Nbl.v.Old.: Nieuwsblad voor Oldenzaal en omgeving.

Expositie in museum Huize Keizer te Denekamp "Van Gewas tot Gewaad" trekt veel bekijks. (Tub. 5-8-1988).

Overvloed maïs doet prijzen kelderen. (Tub.11-8-1988).

Toekomst van dialect in Hengelo weinig rooskleurig. (rubriek "Oet de noaberschap"). (Tw.C. 13-8-1988).

Boeren trokken vroeger de hei op met plaggenzicht of hak. (Tub. 20-8-1988).

Singraven heeft meer dan een vergeten spook. (Tub.23-8-1988).

Resten van havezathe Oldemeule ontdekt in de Hengelose buurtschap Oele. (Tub.23-8-1988).

Boer bakte vroeger zelf brood in bakoven of bakspieker. (Tub. 27-8-1988).

Natuur in ons land kampt met ernstige droogte. Mens verantwoordelijk voor dreigende ramp flora en fauna. (Tub.2-9-1988).

Karnton 100 jaar geleden onmisbaar op boerenbedrijf. (Tub. 3-9-1988).

Stichting Heemkunde Denekamp benadert Ned.Herv.Gemeente: Grafmonumenten op oude herv. begraafplaats voor toekomst bewaren. (Tw.C. 6-9-1988).

Kanaal Almelo-Nordhorn in 1989 een eeuw oud. Werkgroep heemkunde Denekamp wil expositie op touw zetten. (Nieuwsbl.v.Oldz. 6-9-1988).

Rogge en boerenwagens aangewezen op historici. (Tub. 10-9-1988).

Zegen en "Albertus-water" als middel tegen heksen. Tub.10-9).

Twentse Roggebouw centraal bij Heemkunde Albergen. (Tw.C. 13-9 + Tub. 27-9-1988).

Een serie uitreksels uit de dagboeken van meester Willem Dingeldein uit de jaren 1949-1952. (D.W.14-9 t/m 5-10-'88).

Grondige opknapbeurt van Soasler mól. Molen van Saasveld krijgt nieuwe staart. (Tw.C. + Tub. 14-9-1988).

Archeologen vinden préhistorisch dorp in de omgeving van Buurse. (Tw.C. 15-9-1988).

Heideboenders voor schuren van melkbussen en klompen. (Tub. 17-9-1988).

Stichting Heemkunde Denekamp eert meester Dingeldein met boek. (Tub. 20-9-1988).

Rogge werd gemaaid met de zicht en de pik- of welhaak. (Tub.24-9-1988).

Natuurlijkehebbers krijgen les in onderhoud Overijssels landschap. (Tw.C.27-9-1988).

Een halve eeuw reformatorische kerken in Twente. Een bespreking van een boekje van ds. Bunjes. (Tub.30-9 + Tw.C.22-10)

De meester geëerd met beeld, boek en expositie. Dingeldein, dorpsfiguur maar de dorpsgeest ver ontstegen. (Tw.C. 5-10-1988).

Veel eikenbossen in Twente en Salland leggen het loodje door verzuring. (Tw.C. 6-10-1988).

De lotgevallen van de familie Dröghoorn uit Ootmarsum. Een artikel n.a.v. het boek "Uit leven en werk W.H.Dingeldein". Tw.C. 8-10-1988).

Overijssels Landschap bezit ruim 3500 ha natuurterrein. (Tw.C. 10-10-1988).

In Europa maken wij elkaars vogels dood. (Tw.C.11-10-'88).

Dingeldeinmonument in Denekamp onthuld. (Tw.C.+ Tub. 8-10).

De Dinkel en "'n Greun Stet". (Vizier 12-10-1988).

Brabanders herbouwen in vijf jaar complete ijzertijd-nederzetting. (Tw.C.15-10-1988).

Goor, het Twentse Haagje, maar waarom? (Tub. 17-10-1988).

Serie in Twentse Courant over Oude Erven rond Oldenzaal gebundeld in boek. (Nieuwsbl.+Tw.C.12-10-1988).

Spreekwoorden levend gemaakt via boekje. (Tw.C.19-10-1988).

Dulder is verSaasveldst, dat is historisch jammer. (Tw.C. 19-10+24-10-1988).

Historie van marke Dulder in expositie. (Tub.19-10-1988).

Landbouw bang voor paniek rond verzuring. (Tub.21-10).

Marke Dulder zwanger van de vele geschiedenis. (Tub. 24-10-1988).

Reconstructie van de omzwervingen van Boom door Twente en Salland. (Tw.C.22-10-1988).

Diverse artikelen rond het afscheid van mr.J.G.Norbart als burgemeester van Denekamp. (Tub.+Tw.C.22-10;D.W.26-10; Tub. + tw.C.29-10-1988).

Jaarboek Twente 1989 in Vriezenveen gepresenteerd. (Tub.+Tw.C. 28-10-1988).

Roggebouw op Twentse essen, verwondering en bewondering. Een artikel n.a.v. verschijnen boekje v.d. Stichting Heemkunde Albergen over de Twentse roggebouw. (Tw.C.29-10-1988).

Twee artikelen van Dick Schlüter over het klootschieten in de vorige eeuw. (Tw.C. 29-10 en 4-11-1988).

Barneveld krijgt eerste pluimveemuseum ter wereld. (Tw.C. 1-11+ 3-11-1988).

Jaarboek Twente 1989 met het heden en verleden. (Een bespreking van het Jaarboek). (Tw.C. 2-11-1988).

De hooimeid in de hooimijt behoort tot het verleden. (Tub. 2-11-1988).

H.Asma.

Loat de nich bedreegn
Aj de wildn gaanze zeet vleege.

VOOR U, DOOR U

Deze rubriek is bedoeld als contactmogelijkheid met en voor onze lezers, waarbij met name gedacht is aan vragen, opmerkingen en suggesties. Daarnaast biedt deze rubriek de redactie ook de mogelijkheid vragen aan u te stellen.

De heer Mooijman uit Geleen (ook bekend als Hans oet n Haag) schreef ons het volgende. "Bedankt voor 't Onderschoer dat ik vanmorgen in de bus kreeg en altijd onmiddellijk begin te lezen. Deze keer heb ik vooral genoten van het verhaal van Frits Dierick over de buurt Ootmarsumsestraat. Jeugdnostalgie in zijn meest pure vorm. Heerlijk! Als je hem tegen het lijf loopt bedank hem dan maar van deze verre lezer. Ik ken Frits uit de tijd dat wij als jongens (1944-1945) bij IJland over de vloer kwamen. Een gezin, waar mijn zusje en mijn broer de hongerwinter, met nog vele anderen hebben doorgebracht. Een gezin waar alles kon en ook gebeurde. En "Tant" Marie IJland-Bekhuis maar trachten de boel bij elkaar te houden. 't Ging moeilijk, maar ze bleef, hoe klein ze ook was, de baas. Een prachtgezin!"

In het Dagblad Tubantia van 25 augustus 1888 stond een artikel

"Oogstjaar 1888 in Overijssel". Hieruit destilleerde voor ons redactielid Asma het volgende overzicht, waarmee een idee is te krijgen van de landbouwopbrengsten honderd jaar geleden. Vooraf zij opgemerkt dat de winter van 1887/1888 nogal lang had aangehouden, terwijl de maanden mei en juni van 1888 koud en schraal en later zelfs nat waren. "Als gevolg van het weer verwachtte men in augustus 1888 dat de rogge, die in die tijd nogal veel werd verbouwd, aan zaad een middelmatige opbrengst zou geven en aan stro een ver beneden normale. Van de zomer- en wintergerst verwachtte men een grotere opbrengst dan van de rogge. De haver stond in sommige delen van de provincie Overijssel vrij slecht met kort stro, in andere delen verwachtte men een betere oogst. Boekweit had in het begin veel van de droogte te lijden gehad, maar stond in augustus tamelijk goed. Over de opbrengst kon toen nog niet veel worden gezegd omdat het weer in de volgende weken nog van grote

invloed zou zijn. De aardappels waren door het ongunstige weer achter, de vroege soorten waren veel later bruikbaar dan gewoonlijk en de opbrengst was klein. In de late soorten kwam de bekende ziekte voor, niet alleen in het loof maar ook in de knollen. Afhankelijk van het weer zou de opbrengst nog tamelijk goed kunnen worden.

De bonen stonden slecht en ook de opbrengst van de erwten was niet ruim.

Van vlas, dat weinig en niet anders dan voor eigen gebruik werd verbouwd, werd een tamelijk goede opbrengst verwacht. Klaver had bij de eerste snede, als groenvoer, een vrij goede oogst opgebracht.

Ten gevolge van het koude en schrale voorjaar was er zeer laat voldoende voedsel voor het vee in de weiden. Later herstelde zich het gras, maar door de geweldige regens van de weken vóór half augustus waren de laag gelegen weilanden ondergelopen, zodat de veehouders genooddakt waren hun vee in de stal te brengen. Veel hooi was als gevolg van de regen bedorven en zou als veevoer geen waarde hebben, hoogstens zou het nog als strooisel dienst kunnen doen.

Van kersen was de opbrengst ruim en van pruimen verwachtte men een tamelijk goede oogst. De appelbomen waren maar op enkele plaatsen goed beladen; men verwachtte een slechte opbrengst, tengevolge van de vele rupsen en het koude lenteweer. Vanwege de koude en de vele regen was de groente-opbrengst ook matig, vooral de opbrengst van de fijnere groenten was beneden het gemiddelde. Ook van de kool verwachtte men niet veel, geen beste kwaliteit en een niet meer dan gemiddelde opbrengst".

Dokter Van Zadelhoff uit Nijverdal, u welbekend door zijn artikelenreeks "De gezondheidszorg in de oorlogsjaren" in 't Onderschoer, stelde ons naar aanleiding van de verhalen over "klopjes", ondermeer de volgende vragen die we ook graag aan u willen voorleggen. In de volkstelling van 1748 komt verschillende malen de naam Telle voor als kloppen-naam.

"Komt de naam Telle in en om Tilligte nu nog voor", is zijn vraag en "zo ja, in welke families. Is deze naam ook bekend in het Duitse grensgebied?"

Met belangstelling wacht Van Zadelhoff en ook de redactie op beantwoording van deze vragen.

Welke interessante -weliswaar kleine- wetenswaardigheden je somskunt lezen in literatuur als het Jahrbuch Bentheim 1988, kun je je niet voorstellen. Zo lezen we daarin een artikel gebaseerd op het rekeningenboek van de Emlichheimer kerk "Registrum Ecclesie in Emlichheim" in de tijd van de reformatie. Het boek begint in 1542. In dat boek kunnen we o.a. lezen dat aan kerk en toren (spits) rond 1558/1559 heel wat is "getimmerd".

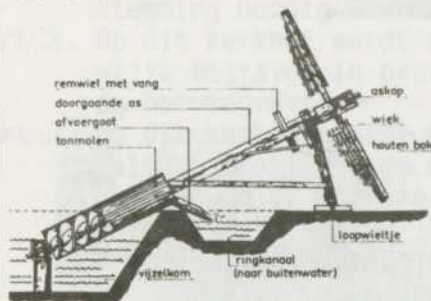
Zo lezen we daar ook dat de torenspits opnieuw gebouwd wordt.

Zo'n vijftig jaar later in 1608 wilde de torenspits het kennelijk weer begeven want we lezen dan dat Albert Willemsen, leiendekker uit Denekamp met zijn twee zoons de toren weer onderhanden heeft genomen omdat deze -weer- bouwvallig was. Ook het dak van de kerk moest weer gerepareerd worden. De gebruikte taal is vooral in het (oud) Nederlands. Veel werd overigens in die tijd met "kost en bier" betaald, zoals het boek ons laat weten.

In datzelfde jaarboek 1988 lezen we ook dat ene Gerrit Jan Palthe, organistenzoon uit Denekamp op 20 mei 1703 getrouwd is met de weduwe van Bernhard Tineken, koster en schoolmeester in Emlichheim. Op 28 september 1704 wordt Palthe aangesteld als koster, schoolmeester en organist. In 1708 kwam deze Palthe te overlijden.

De vorige keer schreven we in deze rubriek o.a. over een watermolenlente dat in elk geval in 1930 ergens in Noord-Deuren gestaan moest hebben in de omgeving van het klooster. Mevrouw Johannink-van der Horst uit Denekamp wist het ons te tekenen. Hieruit blijkt dat het gaat om een poldermolenlente, die je ook nu nog wel hier en daar ziet in Friesland, de zogeheten tjaskers.

Het ging hier om een ca. drie meter lange en ca. 70 cm dikke ronde as, met aan de onderzijde een vijzel, die schuin in de waterloop lag en het water opvijzelde met behulp van de wieken, die aan de bovenkant waren bevestigd. (zie de schets).

Het watermolenlente dat dus zorgde voor de waterbeheersing, stond op het land van Jochman (Oortman), welk perceel grensde aan de zandweg langs het kanaal Almelo-Nordhorn.

Van de Familiekring Groeneveld te Driebergen kregen we het verzoek eens na te gaan welke families Groeneveld vroeger zoal in de gemeente Denekamp leefden. Uit geraadpleegde volkstellingregisters blijkt dat er dat nog wel wat waren. Aanvankelijk voornamelijk in Tilligte, later ook in andere delen van de gemeente Denekamp. Wij hebben de Familiekring Groeneveld hiervan in kennis gesteld.

Voor de "Groenevelts" is het wellicht aardig te weten dat er een Familiekring bestaat, die zich o.a. bezighoudt met stamboomonderzoek betreffende de Groenevelts in het gehele land.

Meer informatie hierover kan men krijgen bij de secretaris van de familiekring Groeneveld, de heer drs. J. Groeneveld, Rosariumlaan 23, 3972 GE Driebergen. Deze wil ook graag in contact komen met Groenevelts uit Denekamp.

Hebt u wel eens gehoord van de hier nogal eens voorkomende uitdrukking: Hes kunnighead an t liek?

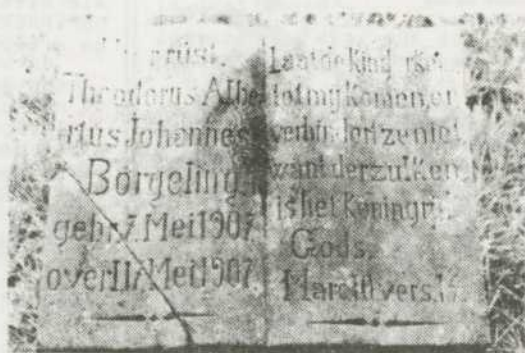
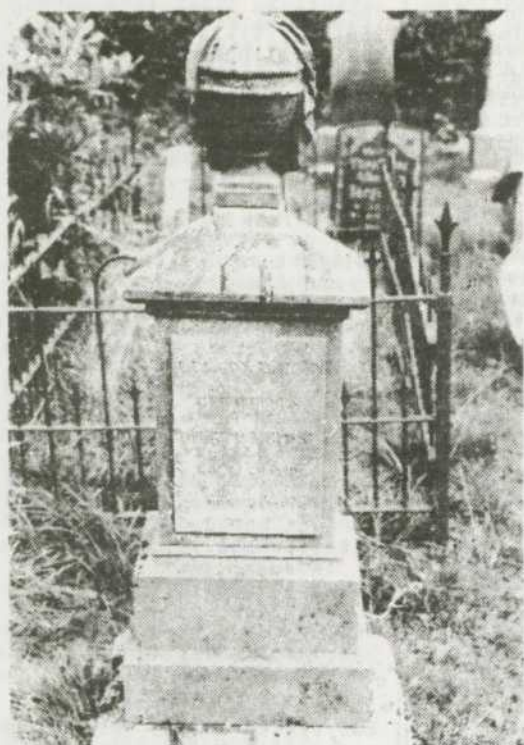
Een typische vind ik ook: "Dat gestoef in n maand mot ik nich". (Hij lustte geen beschuit).

Wie weet waaraan de uitdrukking herinnert: 't ber opmaakn met de greep?

Evert Smoes uit Breklenkamp vertelde ons de volgende uitdrukking: Ieder zien vak

n Boer met de schup
n Schooier met n zak.

Samenstelling: H. Boink.

HET OUDE KERKHOF AAN DE OLDENZAALSESTRAAT TE DENEKAMP

Bladerend in het begrafenisboek van de Ned.Hervormde Gemeente Denekamp komt, hoe tegestrijdig het ook moge klinken, het leven uit een voorbije tijd nabij. Leven en eeuwigheid komen tesamen op een kerkhof.

In zwierig handschrift staat op het titelblad van dit boek "Begrafenisboek van het Nieuwe Kerkhof van de Hervormde Gemeente Denekamp 9 December 1870".

Met het nieuwe kerkhof wordt bedoeld de thans oude begraafplaats aan de Oldenzaalsestraat.

Op 9 december 1870 wordt een begrafenisreglement voor het Nieuwe Kerkhof vastgesteld door de kerkvoogden H. Oldekamp en Gerh.Ludden, de notabelen G.Hofstede, A.H. J.Benningh, H.van Aukum en D.Lutters en mede ondertekend door J.H.Dinckgreve, predikant en secretaris.

Het reglement luidt:

- Art.1. Op dit kerkhof worden alleen begraven leden der Hervormde Gemeente te Denekamp en hunne kinderen en zij die gerekend worden tot die Gemeente te behooren. Voor anderen is de schriftelijke toestemming noodig van minstens twee kerkvoogden.
- Art.2. Op dit kerkhof wordt naar de hier gebruikelijke wijze begraven in overeenstemming met de wetten op het begraven.
- Art.3. Op dit kerkhof wordt begraven gratis of tegen betaling. Gratis op de westelijke helft en wel van de zandweg af tot den straatweg toe zonder tussenruimte.
Tegen betaling op de oostelijke helft. Daartoe zal aan alle leden der Gemeente en aan de personen in art. 1 bedoeld gelegenheid worden gegeven naar den prijs bij art.4 bepaald tot het koopen van een of meer graven.
- Art.4. De oostelijke helft van het kerkhof wordt verdeeld in twee deelen, welke beide dienen voor eigene graven en op dit gedeelte zal men alzoo behalve het regt om te begraven ook den eigendom kunnen koopen van een of meer graven. De prijs dezer

graven is twee gulden vijftig cent. Op het achterste gedeelte tien gulden. Op het voorste gedeelte van de graven van tien gulden zal het geoorloofd zijn grafkelders te maken, rasters te zetten, steenen te leggen, heesters of boomen te planten, mits de ruimte het toelate. Ieder eigenaar zet paaltjes bij zijn graven.

En zo gaat het reglement nog even verder met het vermelden van voorschriften, bijv. over de afmeting 2 el 7 palm lang en 1 el breed.

In een graf mogen hoogstens twee lijken op elkaar geplaatst worden. De doodgraver geniet voor het graven van elk graf 30 cent, voor elk graf op dubbele diepte minstens 60 cent.

Aan de vaststelling van het reglement ligt het besluit van 23 januari 1870 ten grondslag. In een vergadering van Kerkvoogden en Notabelen werd besloten "een begraafplaats aan te leggen op 't Eppinkstuk aan de westzijde grenzend aan den gaarden thans bij Elkus in huur. Werd verzonden een missive aan burgemeester en wethouders ter bekoming van het verlof daartoe volgens art.14 der Wet op de begraafplaatsen. Werd verzonden verzoek aan Ged.Staten om vanaf den straatweg den toegang of opweg te bekomen naar gemelde aan te leggen begraafplaats. Werd met Bennings geaccordeerd hem te vergoeden de schade naar zeventwintig gulden vijftig cents het halve mud".
(Bennings zal wel een huurder zijn geweest).

De Kerkvoogden en Notabelen waren A.H.J.Bennings, H.Oldenkamp, D.Lutters, G.Hofstede, H.van Ankum en G.Ludden.

Daarmee begint de geschiedenis van de N.H.begraafplaats aan de Oldenzaalsestraat. Een kerkhof, nee, dat is niet juist, want het is geen hof om de kerk. Dus een begraafplaats, waarover de laatste tijd enige publicaties verschenen zijn. Heemkunde heeft zich verdiept in dit stukje verstilte dorpsgeschiedenis.

Zoals op elke oude begraafplaats komen we daar een stukje begrafeniscultuur tegen. De cultuur van "de laatste eer bewijzen". De dood loopt er op pantoffels. Het is er stil en toch midden in het dorp.

We zien er typische grafmonumenten. Zij vertolken een tijdsbeeld. Zij bewaren herinneringen aan mensen.

In ons museum "Natura Docet" lezen wij: "Een steen kan veel vertellen als een verstandig man hem ondervraagt". Dat geldt ook voor grafmonumenten. Wat schuilt er achter die steen, die zerk? Hij bewaart iets. Het is, zou je kunnen zeggen, in steen gehouwen historie van mensen. De geschiedenis van een tijdvak.

Het oude kerkhof vertelt ons over de levenskansen, de gezondheid, de medische wetenschap. Wij zien er de grafmonumenten van G.W.Hoogklimmer, burgemeester van Denekamp van 1878-1923, van burgemeester H.Warnaars (1839-1878) van dominee Dinckgreve, maar ook van een polderwerker ten tijde van de aanleg van het kanaal Almelo-Nordhorn. De tombe van Hoogklimmer is op zich zelf een monument. Zo zijn er meer. Ook dat is verdwenen cultuur.

Begraafplaatsen: Wat mensen verliezen vinden ze er niet meer terug; maar, op afstand in de tijd worden wij herinnerd aan mensen, die toen en toen in dit dorp woonden, leefden en werkten: polderjongens, arbeiders, burgemeesters, veldwachters, een dominee en grootgrondbezitters (Van Blanken); arme mensen, voorname mensen, welgestelden. Wij vinden de maatschappelijke rangorde terug in de plaats van het graf: f.2,50, f.5,-, f.10,-, net als in de schouwburg, 1e, 2e rang, vóór en achterzaal.

De oude begraafplaats is altijd uitstekend onderhouden. Heggen werden geschoren, er werd gesnoeid en gemaaid. De kerkvoogdij besteedde immer zorg aan deze stille weg, ook al bezocht niemand deze begraafplaats nog. Het plekje werd met rust gelaten, ongeveer door de drukte van het leven, de straatweg, de markt en vroeger het hotel Dolce met de gasten in de zomerse tuin. Jammer, dat er nu vernielingen hebben plaatsgevonden.

Dat er meer dan 400 mensen zijn begraven, om precies te zijn 439, beseft niemand. Toch is het zo, dat daar 439 keer de schop in de aarde is gezet, 439 keer heeft er de hoge stijlvolle lijkwagen voor het hek met zijn zandstenen pilasters gestaan, de paarden omkleed met rouwgewaad, een kap over het hoofd, waarin kijkgaten voor de ogen, gemaskerd met het masker van de dood.

De eerste begrafenis vond plaats op 12 december 1870. In dezelfde maand worden er begraven Margaretha Jacoba Huisinga, geboren 1 mei 1814, overleden 10 december 1870; echtgenote van ds.Jan Hendrik Dinckgreve.

Op 12 december wordt begraven Hanna, dochter van Geert Fisbörger en Hanna Leerkamp, vijf dagen oud. De dag erna brengen Willem Dingeldein en Berendina Steen hun twee dagen "oude" zoontje Willem naar de begraafplaats.

Zo begint het geschiedenisverhaal van dit oude kerkhof. De meeste graven hebben geen steen. De westelijke helft. Maar het oude begrafenisboek vermeldt alle namen, soms de beroepen; een stuk dorpsgeschiedenis waarover wij in een volgende uitgave meer zullen vertellen.

Inmiddels is een eerste aanzet gegeven om enkele typerende grafmonumenten voor de toekomst te bewaren. Wij spreken in Denekamp met eerbied over de oude toren, wij bezingen de eeuwenoude klokken op een wijze of wij in onze bejubeling de bronzen klanken met onze mensenstem trachten te overtreffen en het is goed. Maar er is op het gebied van monumentenzorg zoveel meer. De toren, de klokken, het kerkhof, zij horen bij elkaar als de dood bij het leven.

S.Wynia.

Kent u die mop van die mummie al?

Nee? Nee, dat zal wel niet,
Die is ook veel te ingewikkeld.

NAAR HAVIXBECK

Uit het dagboek van reisverhalen van W.H.Dingeldein heeft de redactie het volgende verslag overgenomen.

" 17 juli 1952, donderdag: naar Havixbeck (Westfalen).

Wat zullen ons vandaag voor verrassingen te wachten staan? De heer van Havixbeck, Rudolf Freiherr von Twickel, heeft mij uitgenodigd eens bij hem te komen; ik heb hem toen gevraagd, of het hem aangenaam was, dat ik een vriend meebracht; en zo rijden Laan en ik om tien uur in de richting van de grens. Wij brengen bij mevrouw Specht te Nordhorn een condoleance-bezoek; houden ons even bij het lege Bad-Bentheim op, beklimmen het terras van het Slot en rijden dan in bedaard tempo zuidwaarts.

Door de schaars bewoonde Brechte naderen wij Ochtrup, bereiken dan Metelen en stappen hier uit.

Laan wil de Stiftskerk hier zien: verklaarbaar, want de Scholtenhof te Denekamp, de erven Mensman en Schalman in Beuningen behoorden onder het Stift Metelen, totdat abdis en stiftsdames ze in 1653 aan Wolter Voet tot Beugelscamp verkochten.

Maar het Stift, in Karolingische tijd gegrondvest, is verdwenen op de kerk na, die hoog en donker oprijst op een met linden beplante plek, waarheen smalle straatjes met ten dele antieke burgerhuizen leiden. Vreemd doet de Stiftskerk aan, vooral zijn westelijke gevel.

Rechts rijst de toren op, aan de voor- en achterzijde van een trapgevel met zadeldak voorzien. Links klimt een andere trap naar boven tot loodrecht het middenschip en daalt dan met vier treden naar de aangrenzende toren af. Kleine rondbogige vensters en een rij dergelijke nissen breken het brede vlak. De zuidelijke gevel vertoont een fries van ronde bogen onder de daklijst, spitsboogvensters en een romaanse ingang, rijk bewerkt, die toegang tot het binnenste geeft. Wij treden de kerk binnen, die bijna zo duister is als de St.Plechelmus te Oldenzaal.

Driebeukig is deze hallenkerk; rond en- spitsbogen wisselen met elkaar af; een duidelijk bewijs dat we hier met een overgangsstijl te doen hebben. Mooie romaanse pijlers en zuilen met fraai gebeeldhouwde kapitelen lijken aan de vroegere bouw te herinneren.

Het valt op, dat de kerk vuil is en daar met te drukke polychromie is versierd. Wij merken een zandstenen doopvont op, van het bekende Benthemer - Gildehauser type van om en nabij 1200. Vier leeuwen op een vierkant voetstuk dragen de kuip, waaromheen koorden -ranken - en palmetten lopen.

Dan rijden wij in de motregen verder, maar gelukkig, wanneer wij Schöppingen naderen, klaart de lucht wat op, hoewel de zon maar zeer bleekjes door de grijze regenwolken kan dringen.

Misschien is het twintig jaar geleden, dat ik deze buurt voor het laatst zag, maar desondanks komt mij alles wel bekend voor. Ik herken de brede ruggen van de Schöppinger bergen met hun korenvelden, hun boerderijen en mooie boomgroepen.

Aan de ingang van het dorp woont de smid nog; het pronkerige gedenkteken van de eerste wereldoorlog stoort nog steeds, en de hoge toren van Baumbergersteen rijst nog op zoals vroeger. Het is een zeer oude toren, stellig vroeg-Romaans, van smalle rondboogvenstertjes voorzien en door een zadeldak met trapgevels bekroond.

Het is een bouwwerk, dat stellig verdedigbaar was en de dorpelingen in tijden van nood tot toevlucht diende.

Wij wandelden rondom de kerk; zien de pastorie, waar wij eens te gast waren bij de pastoor, een baron von Nagell, en ik vraag mij af of hij nog zal leven.

Dan staan wij aan de koorzijde; duidelijk is hier te zien, dat de kerk tegen de helling van een hoogte is ingebouwd. Trappen dalen af naar "de Well": een heldere beek, die te voorschijn komt van onder een ronde boog aan de koorzijde. Een verschijnsel, dat ik alleen te Paderborn heb kunnen waarnemen. Zonder twijfel is de oudste christelijke kerk hier gebouwd boven een Germaans heiligdom aan een bron.

Dat moest reeds geschied zijn in de eerste jaren der Kerstening; in 838 reeds bestond er een kerk, die toen door keizer Lodewijk werd geschonken aan het klooster Herford. De plaats heet dan "Stockheim in Scopingon".

Men mag veilig aannemen, dat Lindger hier het eerste Christelijke heiligdom heeft gesticht.

Het inwendige van de kerk, licht en ruim, is Gotisch en bestaat uit een middenschip met een smallere zuidelijke zijbeuk. In het koor zien wij de oude fresco's: de twaalf apostelen, in een halve kring geschaard.

Het beroemde altaarstuk, een drieluik, is gesloten; een onbekende, die men de "meester van Schöppingen" noemt heeft het in de 16e eeuw met kunstenaarshanden geschilderd: het vertoont taferelen uit de lijdensgeschiedenis.

Dan gaat de tocht door een mooi landschap naar Darfeld en vandaar naar Billerbeck. Wij bereiken hier het heuvelland van de Baumberge, waar de bronnen van Vecht en Berkel liggen. Hoe meer wij Billerbeck naderen, des te afwisselender wordt de streek; glooiende heuvels, hellingen half verscholen in het hout, bossen op de ruggen van de hoogten. Dan op eens een verrassing: wij hebben de beboste hoogten vóór Billerbeck bereikt en zien, waar zij in open land overgaat, in het dal het stadje liggen. Hoog boven de huizen rijzen de twee slanke torens van de nieuwe kerk op; wijd is de horizon, en wij vermoeden waar Münster moet liggen. Hier moeten wij uitstappen en een ogenblik genietend onze ogen over het weide landschap laten gaan. Dat we hier op een andere grond dan in Twente staan, bewijst de welige plantengroei. De berm is bedekt met de sterreblaadjes van het lieve-vrouwe-bedstro; het ruige klokje bloeit er rijk; de gele aren van de agrimonie rijzen omhoog.

Nu gaan wij oostwaarts en rijden wij door het schoonste deel van de bergen op Havixbeck aan.

Het lijkt hier enigszins op Zuid-Limburg, maar de streek is hier rijker; het landschap wat zwaarder en ernstiger en niet zo dicht bewoond. De berkenbossen doen het hier goed; eiken komen in de tweede plaats en doen het minder dan de berken, die hier welig groeien op de kalkhoudende zandsteen. Elke bocht van de weg brengt een verrassing. Wat grote boerderijen liggen hier; hoe welig staat er de tarwe, die al een bronsbruine kleur aanneemt.

Wij zeggen tot elkaar: Dit mooie land, zó dicht bij huis - waarom komen wij hier niet vaker?

Het wordt nu tijd, eens op te passen, waar het huis Havixbeck ligt. Wij zien, door geboomte heen, rechts, een groot gebouw schemeren, volgen de bosrand en zijn dan

waar we wezen moeten. Een kapelletje is het eerste wat we van het goed zien en dan ligt het huis vóór ons. Wij stapten uit, staan aan de poort op de buitenplaats, en zien dan verbaasd een groot complex van gebouwen liggen; op het eind van de 'cour' het brede herenhuis, en ter weerszijden van het voorplein reeksen van gebouwen. Geelgrijze muren, veel vakwerk, hoge en lage daken van donkere rode pannen; een buitengewoon geheel. Wij hebben, staande aan de poort, geen tijd om alles zo vlug te verwerken, en be-geven ons, tussen een hoop witte ganzen door langs een groot rond rozenbed naar het hoofdgebouw.

Ons wordt opengedaan en wij treden binnen; weldra komt de baron en nodigt ons uit een rondgang door zijn huis te maken. Hij voert ons eerst naar de grote zaal die zich van de vóór- tot achtergevel uitstrekt. Hier is veel te zien, maar dan ook véél te véél: meubelen, waaronder goede kasten, schilderijen, voornamelijk portretten, vaak in twee rijen boven elkaar, kunstvoorwerpen, en als belangrijkste stuk een zeer brede zandstenen schouw, re-naissance, rustend op zuilen en met een prachtig gebeeld-houwde fries; de zestien kwartieren van de eerste Twickel die zich hier vestigde en zijn vrouw. Dat was Rudolf von Twickel, die in 1601 van Borg-Beuningen kwam en de rijke erfdochter Ermgard van Beveren tot Havixbeck huwde.

Zij zijn de stamouders van alle nog in Westfalen levende leden van het geslacht van Twickel. Naar mijn beste weten leeft in Nederland geen enkele drager van deze naam meer. Het verband Twickel - Havixbeck, deed mij hier met meer dan gewone belangstelling rondzien. Aan de wanden zag ik ook meer dan één portret van Chr. Beveren van Galen, de bisschop van Münster. De baron opende een muurkast en toonde ons een klein gedeelte van zijn verzameling por-celein.

Aan de grote zaal grenst de bibliotheek. In hoge kasten langs alle vier wanden staat de rijke verzameling boeken, die door de zorgen van de baron geordend en gecatalogi-seerd zijn, en nu gemakkelijk zijn te vinden.

Verscheidene andere vertrekken bezien wij dan nog, alle propvol en een ietwat slordig en rommelige indruk mak-kend. De schilderijen, groot in getale, verdienen een onmiddellijke schoonmaak, want zij zijn donker en vuil geworden. De eigenaar wees ons stukken van Heda, van Brekelenkam, van Ravesteyn, van Bloemaert en vele andere Nederlandse meesters, en misschien zijn daar nog wel

enkele bij die op de Borg hebben gehangen.

Dat alles hier zo vol en onoverzichtelijk is, mag worden geweten aan het feit, dat het huis is gerequireerd voor oorlogsslachtoffers uit Münster, die huis en haard verloren hadden, en dan voor vluchtelingen uit het Oosten, die er nog slechter aan toe waren.

Dan stelt de baron ons een kleine wandeling voor. Van het bordes overzien wij het ruime voorplein met zijn dienstgebouwen en zijn lage bouwhuizen, die werkelijk nog dienst doen, want de eigenaar heeft een groot bedrijf van 90 hectaren, en heeft 50 melkkoeien, wier productie sinds lange jaren reeds wordt verwerkt tot flessenmelk voor de stad Münster. Wij ontwaren in de verte, tussen peppels door, de beboste kam van de Baumberge, en de bossen die daar liggen -het moeten meest goede berkenbestanden zijn- deze behoren ook onder Havixbeck.

Verder is de Freiherr eigenaar van het Huis Stovern bij Salzbergen, waarop een broer van hem woont.

Eerst wandelen wij rondom het huis, dat met zijn bijgebouwen in een brede heldere gracht besloten ligt. In prettige kleurrijke afwisseling rijzen de bijgebouwen in een lange reeks uit het water op en spiegelen zich in het rimpelloze vlak. Moge de voorgevel in latere tijd vernieuwingen hebben ondergaan, de zijgevels van het hoofdgebouw en zijn achterzijde zijn nog oorspronkelijk, uit het laatst der zestiende eeuw. Grijs zandsteen is voor de bouw gebruikt; de zijgevels vertonen de kenmerkende bekroningen van verbroken schelpen en gelijken op die van het "Hohe Haus", een van de weinige overgebleven borgmanshuizen te Nienborg aan de Dinkel en van het huis op de markt te Oldenzaal.

De buitenglooiingen van de gracht, achter en terzijde van het hoofdgebouw, zijn met lange struikrozen beplant; meer naar het water toe staat het vol agrimonie. Het echtpaar von Twickel houdt blijkbaar van bloemen; dat bewijzen ook de borders in de siertuin rechts, die wij nu binnengaan en in zijn lengte doorwandelen. Dan neemt het lomper van een eiken-allee ons op, tot wij bij zijn begin komen, dat door twee zandstenen "staties", 18e eeuws werk, wordt geflankeerd.

Er staat nog meer op het programma: ik moet het archief zien, dat in een gebouw met vakwerkmuren rechts van het voorplein, is ondergebracht. Een trap brengt ons naar

boven, een deur wordt ontsloten en staan wij in de archiefkamer, zo vol met rekken en kasten vol papieren en perkamenten, dat men er nauwelijks een voet kan trekken. Nu zoekt de baron naar het dossier van "Borg-Beuningen", maar hij kan het niet vinden en roept zijn secretaris, de heer Benninck te hulp, die het niet zonder moeite te voorschijn haalt. We nemen de stukken mee naar het bureau van de "Oberrentmeister", de heer Savels. Ik kan de portefeuille maar vluchtig doorzien, maar constateer toch, dat er meest 17 eeuwse proces-stukken inzitten, doch ook afschriften van oude koopacten kort na 1500. Het spijt de baron, dat hij ons de oudste acte niet kon laten zien, waarbij de laatste Van Beuningen de Borg aan de eerste Twickel verkoopt. Nog kort geleden heeft hij haar gezien, vergezeld door een splinter hout van een deur en een "Rosenstück", die tot meerdere bevestiging bij het gerechtelijk transport aan de koper met de acte zijn overhandigd.

Hij belooft er naar te zoeken en geeft mij volmondig de vrijheid terug te komen om mij in de stukken te verdiepen. Dan nodigt de baron ons binnen.

Wij vinden in de eetkamer de vrouw des huizes, en een van hun zoons, Jan geheten, die in Münster studeert. De koffietafel is rijk gedekt, en wij tasten toe. In deze kamer bevindt zich een mooie 16e eeuwse schouw met twee gebeeldhouwde koppen, die wel eens Jan van Leiden en Elisabeth Wandscherer, Koning en Koningin van het Nieuwe Sion, zouden kunnen voorstellen.

Nu zal baron von Twickel ons nog tracteren op een bezoek aan het Huis Stapel, waar zijn vriend Clemens, baron von Droste Hulshoff, woont. Wij stappen in de auto en rijden door het dorp Havixbeck, een dorp "gansch niet regulier gebouwd", zoals Andries Schoemaker omstreeks 1730 zou hebben gezegd. Dan bereiken wij spoedig Huis Stapel en stappen wij voor de buitenpoort uit, die toegang tot de "cour" geeft.

Een zeer lange gevel rijst hier op uit de gracht: in het midden het buitengewoon mooie poorthuis in rijke barok, geflankeerd door lange, lagere gebouwen en op de beide hoeken door een toren afgesloten.

Daarachter ligt, aan alle vier zijden besloten door gebouwen, het vierkante plein. Links en rechts de bouwhuizen, aan het eind het woonhuis.

Baron von Droste ontvangt ons, een kleine, tengere en levendige man, wiens verschijning wel een grote tegenstelling met de rijzige en waardige Twickel vormt.

De baron is allervoorkomendst, evenals een van zijn dochters, die zich bij ons voegt.

Wij gaan het zeer grote huis binnen en doorwandelen verscheidene kamers, beneden en boven, maar ook hier gedwongen inwoning; het beddegoed ligt er in de grote zaal op tafels en biljards. Het huis is zeer rijk aan familieportretten, die oneindig beter geconserveerd zijn dan op Havixbeck. Het spreekt wel vanzelf, dat portretten van de dichteres Annette von Droste-Hulshoff niet ontbreken. De baron wijst ons op oude, kunstige knipsels, die Annette vervaardigd heeft, en vertelt op mijn vraag, dat hij zeer veel voorwerpen bezit, die aan de dichteres herinneren. Een uitnodiging, om eens weer te komen en alles rustig te bekijken, volgt hierop.

Dan volgt een wandeling langs de moestuin, langs boordbedden en door het kleine park. Mooi geboomte vormt er een sieraad van; het spiegelt zich in de zeer brede grachten, waarop zwanen roeien. Weiden strekken zich verderop langs de beek uit.

Het hoofdgebouw van Stapel kan men aan de achterkant het best beoordelen. Het is zeer groot: in het midden een gebouw met een koepelvormig dak, op de einden twee even hoge gebouwen met zadeldak, daartussen twee verbindende stukken van twee verdiepingen, terwijl de drie andere een verdieping hoger zijn. Ieder telt vier vensters in de breedte, dus in het geheel twintig op de rij. Het is van zandsteen gebouwd, omstreeks het jaar 1820, en heeft het oude huis vervangen. Maar helaas, schildering noch tekening is bewaard gebleven van de oude bouw, en men weet niet, hoe die er heeft uitgezien.

Dan nemen wij afscheid, maar niet voordat baron von Droste ons een "Satteltrunk" heeft geoffreerd.

Ook von Twickel drukken wij dankbaar de hand, en dan aanvaarden wij de terugreis.

Zij voert langs de oosthellingen der heuvels, over Holthausen, Laer en Horstmar naar Burgsteinfurt, en dan over Ochtrup, Bentheim en Nordhorn naar huis.

Een mooie en welbestede dag ligt achter ons.

W.H.Dingeldein.

A

B

A. Begin wespennest.

B. Oud Wespennest.

DE GEELZWARTE LASTPOSTEN

Wespen behoren evenals vlinders, mieren en bijen tot de klasse insecten. Het zwartgeel kleedje van de wespen is zeer fraai. Vanwege de dunne vliezige vleugels en nog enkele andere kenmerken worden de wespen evenals bijen, hommels en mieren tot de vliesvleugeligen of Hymenoptera gerekend. Deze klasse bestaat uit meer dan driekwart miljoen soorten en is daarmee verreweg de grootste van het gehele dierenrijk. Het Latijnse woord "insectum" meervoud "insecta", betekend ingesneden, gekerfd. Zij danken hun naam dus aan de verdeling van hun romp door een insnijding, die het lichaam verdeelt in het borststuk en het achterlijf.

Tot de angeldragers behoort een hele reeks van families, die gewoonlijk worden samengevat onder de naam wespen. Hieronder vat men namelijk een groot aantal families samen, zoals wegwespen, graafwespen, plooiwespen, dolkwespen en goudwespen. Deze zijn dikwijls zeer rijk aan soorten onderling en lopen in vorm en levenswijze sterk uiteen. Ze behoren alle tot de infra-orde "aculeata". Het Latijnse woord Aculeatus wil zeggen: van een angel voorzien.

Door hun zwartgele kleuren en hun typische lichaamsvorm zijn wespen gemakkelijk te herkennen. Maar toch zijn er nog veel mensen die ieder zoemend insect met een zwartgeel kleedje voor een wesp aanzien. Zelfs zien ze het verschil niet tussen wespen en zweefvliegen. De zweefvliegen zijn borstelig behaard met een breed afgeplat lichaam. Op mooie zomerdagen zien we die zweefvliegen in onze tuinen. Ze behoren tot de opvallende vertegenwoordigers van de insectenwereld. Als getrouwe bloemenbezoekers staan ze bijna beweegloos stil in de lucht voor een bloem. Hierbij bewegen hun vleugels zo snel, dat men nog slechts een vaag geschemer ziet. Deze diertjes zijn geheel onschuldig en lijken helemaal niet op wespen.

In ons land komen verschillende soorten sociaal levende wespen voor die echter veel op elkaar lijken en waarvan

de leefwijze sterk op elkaar lijkt, met uitzondering van drie soorten, de zg. koekoekswespen.

De gewone wesp, de Duitse wesp en de rode wesp maken gewoonlijk hun nest ondergronds. De boswesp, de middelste-wesp en de Noorse wesp nestelen vaak in bomen en struiken, waar ze hun nest aan geschikte takken hangen. De hoornaar heeft de voorkeur voor omgevallen bomen of onder balkenwerk van afgelegen gebouwen, muurgaten of ook wel verlaten bijenkorven. De koekoekswespen hebben een afwijkende leefwijze. Zoals de naam reeds aangeeft, zijn het sociale parasieten zonder werksters. De eieren worden in nesten van andere wespen gelegd, waar ze door de werksters van die wespen worden verzorgd.

Het bouw materiaal van de wesp bestaat uit papier, vervaardigd door fijn gekouwd hout dat met speeksel tot een stijf papje wordt gekneed. Hiervan worden de dunwandige, in horizontale raten gegroepeerde cellen en schubvormige lagen van het omhulsel te modelleren. Het eerste raatje is nog maar klein en hangt met een dun steeltje aan het dak van de nestholte. Zodra het nest zeven à tien cellen bevat begint de koningin eitjes te leggen. Na vijf à zes dagen komen die eitjes uit en de larfjes worden uitsluitend door de koningin gevoed. Na ongeveer twintig dagen spinnen zij een cocon en sluiten daarbij de opening van de cel met een spindekseltje af. Binnen verpoppen ze en pas na weer ongeveer twintig dagen komen de volwassen jonge wespen te voorschijn. Dit zijn allemaal niet vruchtbare vrouwelijke exemplaren, werksters die de huishoudelijke dienst van de koningin gaan overnemen. Vanaf nu heeft de koningin, de stichtster van de kolonie, wat meer rust. Ze is weken lang bezig geweest met het beheren van haar nestje. Ze moest voedsel bezorgen, de cellen verder uitbouwen naar mate de larven groeiden, de temperatuur regelen en het nestje beschermen tegen indringers. De jonge wespen, die zij voortgebracht heeft, zijn allemaal wijfjes, die beduidend kleiner zijn dan de koningin. Het zijn allemaal werksters die belast zijn met het voeden van het broed en het vergroten van het nest. Vanaf nu behoeft de koningin niets anders te doen dan eitjes te leggen. Zoveel te meer eitjes zij legt, zoveel groter wordt de staat. De werksters zorgen voor de ravitaillering (proviand) van het nest. Daarbij wordt het nest voortdurend

groter en het omhulsel groeit mee. Aan de binnenzijde wordt het telkens weer afgebroken, terwijl het aan de buitenzijde van nieuwe lagen wordt voorzien. De nieuwe raten komen telkens onder de oude te hangen, hieraan op zeer bepaalde afstand bevestigd door een aantal kolomme-tjes.

Zo'n nest -de meesten van ons hebben dit wel eens gezien- heeft de vorm van een bal. De gehele wand heeft drie of meer lagen, die echter vele malen onderbroken worden door verbinding met andere lagen. Deze samengestelde wand, beschut het nest niet alleen maar isoleert het tevens. Geheel aan de onderkant is een gat dat toegang geeft tot de binnenkamer van het nest. Het nest heeft een merkwaardige schutskleur. Het is grauwgrijs van kleur, maar nooit egaal. Elke wesp heeft haar eigen bijdrage aan de opbouw van het nest zodat er verschillende houtsoorten in zijn verwerkt en het nest een camouflagekleur krijgt. Soms is het duidelijk te zien dat er reepjes van geverfd hout in is verwerkt.

Het omhulsel bestaat uit diverse lagen en dient ter bescherming maar tevens voor de regeling van de temperatuur. De wespen zijn, evenals de bijen, in staat de temperatuur in het nest te regelen zelfs als in het najaar de temperatuur 's nachts tot tien graden celsius daalt, heerst in het nest een temperatuur van dertig graden celsius. De wijfjes kunnen dan hun vliegspieren in werking stellen zonder de vleugels te bewegen. De hiermee gepaard gaande verbrandingsprocessen verhogen de lichaamstemperatuur van de wesp, die deze warmte weer uitstraalt. Als op warme zomerdagen de temperatuur stijgt tot boven dertig graden celsius -dertig graden is de optimale waarde van de wespen en hun broed- halen de werksters water inplaats van voedsel, strijken dat uit over de cellen en beginnen met hun vleugels te waaieren om de verdamping ervan te bevorderen. Zodoende wordt het nest effectief gekoeld en wordt sterfte onder het broed ten gevolge van een te hoge temperatuur voorkomen.

Wespen zijn bijzondere nuttige beestjes. Ze voeren hun larven uitsluitend met vlees. De buit bestaat gewoonlijk uit vliegen en allerlei andere kleine insecten en zelfs slachtafval. Met hun krachtige kaken knippen ze de vleugels en de poten van hun slachtoffer af, knippen het in stukken en kauwen het tot ronde voedselballetjes, waarmee

de larven worden gevoerd.

Wespen zie je regelmatig in de bloementuin waar ze jacht maken op vliegen. De bloeiende bloemen bieden een ideale gelegenheid om zo'n jachtbedrijf te volgen. Je ziet dan dat er plotseling een dikke bromvlieg wordt gegrepen door een wesp. Vechtend rollen ze omlaag. Maar al gauw is er van de bromvlieg nog slechts het borststuk over en daarmee vliegt de wesp weg om het aan zijn larven te voeren. Wespen verslinden miljoenen insecten en daarmee bewijzen ze ons een zeer grote dienst.

Het is een lust om eens een kijkje te nemen bij zo'n nest. Deze zomer heb ik tot mijn spijt, op dringend verzoek van een lasthebber, twaalf wespennesten onschadelijk gemaakt. Deze nesten zaten allen op een rij onder een plat dak boven een keuken. De wespen kwamen steeds met grote drommen door het plafond de keuken binnen, zodat hier echt wel iets aan gedaan moest worden. Toen ik op de ladder stond zag ik de wespen links en rechts aan mij voorbij vliegen met telkens een propje zwart vliegenvlees tussen de kaken, bestemd voor het broed. Toen ik dit een poosje had gadegeslagen dacht ik bij me zelf: wat is het toch jammer, dat ik deze zo ijverige en nuttige diertjes moet vernietigen.

In mijn jongensjaren was dat anders. Het was dan voor mij een uitdaging om wespennesten te vernietigen. Je wist toen niet anders, je zag ze maar voor gevaarlijke enge beestjes, die opgeruimd moesten worden. Zonder het nut van die beestjes te weten ging ik ze met een schop te lijf. Ik deed dat met een jutezak over mijn hoofd en probeerde de wespen uit te graven. Maar snel wist ik uit ervaring hoe pijnlijk zo'n wespesteek kon zijn. Vlug een spade in de grond en dan weer rennen om de woedende wespen te ontlopen. Natuurlijk bleven mij de nodige wespesteeken niet gespaard. Voordat ik zo'n nest had uitgegraven had ik al heel wat wespesteeken opgelopen.

Enkele jaren geleden ontdekte mijn buurman, tussen de stobalen bij hem in de "hiel", dit is het lage gedeelte van de zolder boven de koeienstal, een zwerm bijen. Dat was althans zijn mening. Hij kwam bij mij en vroeg of ik daarvoor belangstelling had. Als amateur imker voelde ik daar natuurlijk wel wat voor. Ik nam een bijenkorf mee en ging naar hem toe. Vertrouwende op zijn deskundigheid ging ik de "hiel" in.

Het was daar erg donker. Tussen de strobalen zag ik de door hem bedoelde tros bijen. Ik zette de korf ervoor en schraapte het hele geval in de korf. Maar..... o-jee... , ik werd van alle kanten aangevallen door een geweldig leger wespen, dat terecht hun woning ging verdedigen. Ik wist niet hoe snel ik naar beneden moest komen. Vele steken kreeg ik in mijn handen, benen, billen en armen. Ik zag er vreselijk uit en mijn huid had de kleur van een Indiaan. Ik was woedend op de wespen en natuurlijk ook op mijn buurman en op mijzelf.

De angel van de wesp is in de loop van de evolutie ontstaan uit het legapparaat. Daarbij heeft hij een verandering in functie ondergaan, want hij wordt niet meer gebruikt voor het leggen van eitjes, maar alleen nog als verdedigingswapen of om de prooi ermee te verlammen. Gezien de herkomst van de angel zal het onmiddellijk duidelijk zijn dat alleen de wijfjes kunnen steken. De angel van een wesp is een soort injectienaald. De wesp pompt daarmee een hoeveelheid gifstoffen in het slachtoffer, die de plotselinge pijn veroorzaakt. De wespeangel heeft geen weerhaakjes zodat de angel niet in de wond achterblijft, zoals bij de bijen. Wanneer een bij steekt blijft de angel, die voorzien is van weerhaakjes, in de wond achter. De angel met het gifblaasje wordt dan uit het bijenlichaam gerukt en de bij sterft.

Dit is dus bij de wesp niet het geval, die kan blijven steken.

Een wespesteek kan soms gevaarlijk zijn. Vooral een steek in de tong of keel kan de ademhaling bemoeilijken. Ook kan dit leiden tot inwendige bloedingen, omdat de wand van de haarvaten door een component van het gif worden beschadigd. Bovendien zijn sommige mensen allergisch voor het gif en kunnen erdoor in shocktoestand geraken. Maar in het gewone geval veroorzaakt het gif van de hoornaar en van andere wespen alleen hevige pijn. De oorzaak hiervan is dat het gif aanzienlijke hoeveelheden serotonine, actylecholine en histamine bevat.

Aan het eind van de zomer worden mannetjes en vrouwtjes in speciale grote cellen grootgebracht. Als deze volwassen zijn begint de kolonie uiteen te vallen. De werkers behoeven geen larven meer te voeden en ze kunnen hun aandacht richten op fruit en andere zoete stoffen.

In deze tijd worden de wespen lastig voor ons. Maar zodra het koud wordt sterven ze en blijven alleen de bevruchte koninginnen in leven. Je kunt ze in de winter, koud en stijf, op alle mogelijke plaatsen vinden. Ze worden pas in het voorjaar wakker en beginnen dan meteen aan het bouwen van hun nest.

Laten we vooral deze zo nuttige wespen zoveel mogelijk sparen.

Ze verslinden miljoenen rupsjes, bladluizen, vliegen en andere kleine insecten. Het is van groot belang dat we de natuur begrijpen en er respect voor hebben. Dit hoeft heus niet zoveel moeite te kosten. De eeuwigdurende cirkelgang van de natuurlijke processen blijft ieder, die de moeite neemt er op te letten, onophoudelijk boeien.

W.A.J. Nijhuis.

DENEKAMP, 30 Dec. Met ingang van 3 Januari is herbenoemd tot burgemeester der gemeente Denekamp de heer G. W. Hoogklimmer, secretaris dier gemeente,

— 26 Dec. 't Was heden voor de kinderen der Hervormde Zondageschool weder een rechte feestdag; des avonds om 6 ure zouden de deuren der kerk geopend worden, teneinde te worden binnen gelaten, en hoe grootsch en verheven was toen de aanblik bij het opengaan der hoofddeuren! Twee groote prachtig verlichte kerstboomen stonden aan weersijden van den preekstoel.

Het bosiende kerstverhaal door Ds. Brouwer verteld, werd met aandacht gevolgd. De tractatie op chocolade, St. Nicolaas enz. en ook vele en aardige cadeautjes deden de kinderen jubelen. De cantate, tweestemmig uitgevoerd, door de oudste leerlingen en begeleid door klein orgelmusiek door de dames Hoogklimmer, klonk prachtig door het kerkgewelf.

Opgetogen en dankbaar gestemd, voor al het genotene op dezen Kerstfeestavond, verliet men circa halfnegen het kerkgebouw.

Uit: Weekblad voor Oldenzaal
en omgeving 2 januari 1908.

WIJKVERPLEEGSTER OP HET PLATTELAND (XVIII)

rattenjacht in 1933

In Huize Plegt -zo wij het onder elkaar noemden- te Rossum was van alles te beleven. Overdag was er volop mijn werk en 's nachts ook spoedgevallen.

Maar ook waren er nog onze ratten, waar wij al aan gewend waren en waaraan we de hele tijd mee aan het opvangen waren.

Maar op een keer ging het toch te ver. De ratten begonnen zich nu te gedragen als dieven. Ik had op een avond een snee witbrood klaargelegd om die de andere dag mee te nemen in mijn wijk. 's Morgens wilde ik de fiets en het brood pakken, maar weg brood. Ik keek even in de kamer onder de tafel en toen vlogen mij twee dikke ratten voorbij. Ik had geen tijd meer om ze te volgen, daar ik weg moest en riep mijn zuster, die thuis was: "Hou ze vandaag in de gaten". Dan maar zonder brood; bij mijn kraamvrouw kwam ik toch niet weer weg of er moest eerst een snee witbrood komen met 'schinknplakkn' erop. En dat kwam mij die morgen heel goed uit.

Toen dacht ik: vanavond zal het gebeuren, de operatie rattenjacht gaat beginnen. Zo kon het niet langer. We waren aan dat geritsel boven de huiskamer wel gewend, maar ze werden toch iets te brutaal. Ik had al een ijzeren plaat op het gat gelegd, dat ze in de oude kast gemaakt hadden.

Nog diezelfde avond, toen ik thuis kwam, zette ik een tafel in de slaapkamer met erop een snee witbrood en een zaklantaarn. Bijna lagen we een half uur in bed, toen de dief kwam. Ik hoorde haar tegen de tafelpoot krabben en jawel. Ik had de zaklantaarn te pakken, die aan en richtte die op de tafel. En jawel voor ik haar kon raken vloog ze met de snee brood richting kast. Ik er achteraan en volgde de dievegge naar de kast en wat zag ik: daar zat ze te trekken en te trekken, ze kon die snee brood niet in dat nieuwe gat krijgen, dat ze alweer gemaakt had. Ik riep mijn zuster: "Ger, eruit, kom hier is het dievenpad". Naast de ijzeren plaat zag ik allemaal kleine stukjes kous en lapjes en een en al gewiemel,

een nest jonge ratten. En de oude rat, de moederrat, ging maar niet weg. Ik had de kans; nu of nooit dacht ik en greep een stok die er al maanden stond en raak.

Mijn zuster was er ondertussen al vandoor en was nergens te zien. Toen keek ik heel gerust even in dat nest en zag wel acht kale blote ratjes en de moeder ervan had ik juist naar een andere wereld geholpen. Ik riep en riep mijn zuster. "Eindelijk" zei ik, wat doen we ermee?"

"Geen tweede nest met opvolgers, dan hebben we geen leven meer in ons huis", aldus mijn zuster.

Zo pakte ik zonder verder na te denken de hele zaak op en gooide het met gesloten ogen in de oude gierkelder, een plons, en weg. Het was de enige oplossing, anders waren ze trouwens toch al gauw dood gegaan. En ze zo te laten verhongeren, nee, dat kon ik ook niet over mijn hart verkrijgen.

Een paar dagen later moest je er toch even aan wennen.

Mijn zuster vond het veel te stil in huis.

"Weet je wat jij krijgt van mij, morgen een kanariepietje, dan heb ij ook weer leven in de brouwerij" zei ik en dat gebeurde.

E.Bos-Hermelink.

(wordt vervolgd).

De schoonheid van echt ontspannend bezig zijn is dat het een niet verstandelijk iets is. Je doet het enkel omdat je er van houdt, het heeft en hoeft geen verklaring.

Zoals Japie van Calvé, die het een zorg zal zijn dat er in pindakaas vitaminen zitten, maar die het gewoon lekker vindt.

ONZE STRAATNAMEN

In een reeks korte afleveringen in dit blad zal elke keer een aantal straatnamen, welke in de gemeente Denekamp voorkomen, beknopt worden verklaard. De tussen haakjes geplaatste datum geeft de datering weer van het besluit van de gemeenteraad, waarbij de betreffende straatnaam is gegeven. Op deze wijze wordt gehoopt op de duur een volledig overzicht te krijgen.

De serie staat onder redactie van: H.Boink, W.A.J.Nijhuis en J.A.den Ouden.

Bromeliastraat te Denekamp (3 maart 1970).
De bromelia is hoofdzakelijk een Zuidamerikaans plantengeslacht van de klasse der eenzaadlobbigen. De meeste soorten hebben een xerofytische bouw, aangepast aan een droog levensmilieu en zij-epifyten- (leven op andere planten, maar niet ten koste van deze, dus geen parasieten). De bladeren vormen een rozet. Ze hebben een brede voet, die een bekertje vormt, waarin zich het regenwater verzamelt. Er ontstaan aldus kleine 'poeltjes' met een zeer typische flora en fauna tot zelfs kikkertjes en slange-tjes, die in sommige gevallen door de gastheer worden verteerd. De familie omvat een veertigtal geslachten en ruim duizend soorten waarvan vele als sier- en kamerplant worden gekweekt.

de Buizerd te Denekamp (3 april 1986).

De buizerd is een dagroofvogel, behorende tot de orde van de Aceipitriformes. De buizerd is een vrij grote roofvogel; zijn vlucht kan tot 1,30 meter bedragen. De lengte is van 51 tot 56 cm, de staart inbegrepen. Het voedsel van de buizerd bestaat uit kleine vogels, zoogdieren en aas. Hij behoort tot onze broedvogels en is bovendien een tamelijk algemene doortrekker en wintergast.

De tweede soort is een ruigpootbuizerd die iets groter is dan de gewone buizerd. Zijn staart is wit met donkere banden aan de uiteinden. De poten zijn tot op de tenen met witgekleurde veertjes bedekt. Deze komt bij ons alleen als doortrekker voor.

Chrysantstraat te Denekamp (19 oktober 1972).

De chrysant (*Chrysanthemum*) is een geliefde sierplant uit het geslacht ganzebloem, afkomstig uit Oost-Azië. De bloeitijd valt in het najaar (oktober tot december), waaraan de plant haar faam als allerzielenbloem of kerkhofbloem te danken heeft. Hij behoort tot de familie der samengesteldbloemigen. Het is een heesterachtig gewas. De kleur is zeer uiteenlopend van wit tot rood, bruin en geel. Ook het aspect van de bloemen in de hoofdes is zeer gevarieerd; recht, gebogen, omgerold.

Churchillstraat te Denekamp (21 maart 1967).

Sir Winston L.S. Churchill (1874-1965) was een Brits staatsman, historicus en letterkundige. Churchill ontving een militaire opleiding en kwam in 1900 in het Lagerhuis en werd in 1908 minister. Hij waarschuwde in 1933 tegen de opkomst van een zich herbewapenend Duitsland en raakte daardoor in conflict met degenen die de vredespolitiek van premier Chamberlain instemden. Op 10 mei 1940 volgde hij Chamberlain op als premier. Hij inspireerde de gehele westelijke wereld gedurende het verloop van de Tweede Wereldoorlog. Trad in 1955 als premier af, maar bleef tot 1964 lid van het Lagerhuis.

Clematisstraat te Denekamp (19 oktober 1972).

Clematis is een plantengeslacht van de familie der ranonkelachtigen, 107 soorten omvattend. De stengel van deze planten is meestal houtig en klimmend. De bladeren zijn tegenoverstaand, oneven even, met gesteelde blaadjes. De kroonbladen ontbreken; de kelk bestaat uit vier gekleurde bladen. De enige wilde soort in West Europa is de bosrank (*Clematis Vitalba*).

De bioloog vindt elke plant aardig, zelfs een brandnetel is niet minderwaardig. Determineren is een vaste avondklus en voor het slapen krijgt zijn vrouw nog een botanicus.

PASTOOR KNUIF TE DENEKAMP (III)

In de vorige aflevering vertelden we dat pastoor Knuif bij het afleggen van huisbezoeken bij zijn verderaf wonende parochianen meestal een taxi van Hein Mensink nam. Intussen weten we dat niet alleen Hein Mensink als taxi-chauffeur van de pastoor fungeerde, maar ook zijn zoon Hennie, de fietsenmaker aan de Oldenzaalsestraat te Denekamp. Deze kon hierover nog verschillende bijzonderheden vertellen.

We laten Hennie Mensink aan het woord.

's Morgens om 9 uur ging de telefoon bij ons en dan bestelde de pastoor een wagen die om 10 uur voor moest staan. Hij zei dan nooit waar de rit naar toe zou gaan, dat bleef altijd weer een verrassing. Wij zorgden altijd dat we iets voor tieners bij de pastorie waren, want was het slechts één minuut later dan belde hij om te vragen waar de auto bleef. Wanneer ik dan tegen de opgegeven tijd bij de kerk kwam, reed ik achterwaarts door de ijzeren poort het kerkplein op en wachtte tot de torenklok 10 uur sloeg. Dan ging de pastoriendeur open, aanbellen hoefde ik niet, want hij had me al lang gezien. De pastoor kwam naar buiten en zei 'Goeie morgen Hennie'. Dan gaf hij me twee sigaren en nam ik hem mee naar de auto. Voor hij instapte keek hij naar het haantje van de toren om te zien uit welke richting de wind kwam. Vervolgens stapte hij in en ging in het midden van de auto zitten, nooit aan de zijkant. Wanneer ook ik zelf binnen was vroeg hij 'Hennie heb je alle raampjes dicht?' 'Ja mijnheer pastoor ik heb alle raampjes dicht'. Hij was ontzettend bang voor tocht, want ook wanneer het buiten dertig graden was, moesten de ramen gesloten blijven. Dan pas vertelde hij waar we naar toe gingen, bijv. naar een parochiaan in Beuningen of in Noord Deurningen. Bij het opgegeven adres aangekomen stapte hij uit en bleef ik wachten op zijn terugkomst. Dat duurde meestal zo'n half uurtje. We gingen vervolgens naar het volgende adres en ook daar wachtte ik. Zo legden we meestal drie bezoeken per morgen af. Om 12 uur moest

de pastoor altijd weer thuis zijn, dan had zijn huishoudster Jaan de maaltijd gereed en ook zij hield ervan dat alles precies op de afgesproken tijd gebeurde.

Drie à vier morgens in de week ging hij zo op huisbezoek en moesten wij met onze taxi klaar staan. Hij sprak nooit af voor een volgende dag, nee altijd 's morgens om 9 uur per telefoon.

Verder had de pastoor de gewoonte dat, wanneer één van zijn parochianen, na hier getrouwd te zijn elders ging wonen, hij er na vier à zes weken altijd een keer op bezoek ging.

Zelf ben ik zodoende wel eens mee geweest naar Deventer. Hij informeerde dan hoe het hen daar ging en of het daar beviel. Hij was dan een of twee parochianen kwijt, maar wist tenminste waar ze terecht gekomen waren.

Wat me ook altijd weer opviel, dat was dat hij altijd precies wist waar iedereen woonde, hoe iedereen -man of vrouw- heette, met naam en voornaam en waar ze vandaan kwamen. In de beginperiode dat ik met hem reed, ik was toen een jaar of twintig, wist ik nog niet precies waar iedereen woonde, maar de pastoor wist het wel en wees me de weg.

Hij ging overal naar toe, niet alleen naar de grote boeren, maar hij kwam evengoed in het "rooie dorp". Bij sommige van zijn minder trouwe parochianen kwam het wel eens voor dat men niet open deed, dan probeerde hij het achterom. Lukte het ook op deze manier niet, dan kwam hij prompt binnen niet al te lange tijd opnieuw bij die mensen aan de deur. Bij parochianen die hij niet meer in de kerk zag, informeerde hij naar de reden van hun wegblijven en vaak kreeg hij dan te horen, dat men geen schoenen of fatsoenlijke kleren meer had. Hij liet dan een briefje achter waarmee de betreffende parochiaan vervolgens naar een winkelier in het dorp kon gaan om er een paar schoenen, een jas of mantel te halen. De rekening kwam op de pastorie en de mensen kwamen weer in de kerk..... soms.

Ik ben ook wel eens met hem naar Borne gereden, wanneer hij daar op familiebezoek ging. Het huis van zijn broer stond naast het hotel "het wapen van Borne". In Borne aangekomen kreeg ik een gulden van de pastoor en hij zei dan: 'Koop je hiervoor maar een spekpannekoek'. In de tijd dat ik wachten moest. Ook dan was hij altijd om 12 uur terug in de Denekampse parochie.

Ik vond hem", aldus besloot Hennie zijn verhaal, een pracht-pastoor, hij had medelijden met iedereen en geld heeft hij nooit overgehouden".

Op zondag 5 november 1939 vierde de parochie het feit dat Knuif 25 jaar pastoor in Denekamp was. Vanwege de oorlogsdreiging wilde de pastoor uitsluitend een kerkelijke viering, maar dat lukte niet helemaal.

De viering in de kerk gebeurde men een plechtige hoogmis opgedragen door de jubilaris, die geassisteerd werd door zijn kapelaans De Greef en Van Schaik, terwijl het koor, dat de drie-stemmige mis van Perosi zong, onder leiding stond van kapelaan Bolscher. Na de middag werd er een druk bezochte receptie gehouden, waarbij vele geschenken werden aangeboden, waaronder het parochie-cadeau, een verbetering van het tabernakel.

's Avonds bracht, onder enorme belangstelling van de kant der parochianen, de muziekvereniging Concordia een serenade, waarbij de heer Grunnekemeijer een toespraak hield.

Het is geen wonder dat een pastoor, die vroeger kerkgeschiedenis had gedoceerd, ook interesse had in andere historische onderwerpen. Zo had hij ook veel belangstelling voor oude kerkklokken en niet alleen in die van Denekamp. In zijn jonge jaren, toen hij kapelaan was in Veenhuizen, behandelde hij in de Drentse volksalmanak het opschrift van de klok te Havelte, een klok van de bekende gieter Gerard van Wou.

Deze belangstelling voor klokken heeft hij altijd behouden en hij was bijzonder trots op de Denekamper klokken. Kort voor zijn dood liep hij nog met plannen rond om een kleine verhandeling te schrijven over de opschriften van deze klokken.

Samen met meester Dingeldein heeft hij veel moeite gedaan om de opschriften van deze klokken te ontcijferen. De heer Pikkemaat uit Beek-Ubbergen, afkomstig uit Agelo en een vriend van Dingeldein, heeft eens beschreven hoe dat in zijn werk ging. "Op een zaterdag was ik op bezoek bij de familie Dingeldein. Na de thee gingen we een wandeling maken. Bij de katholieke kerk vroeg Dingeldein of ik meeging naar de klokken in de toren, om het randschrift van een der klokken nog eens weer te bekijken en zo mogelijk te ontcijferen. Zoals men weet, is zo'n randschrift in eigentijds latijn en dan nog verkort,

in de klok gegoten. Hier en daar waren de letters onduidelijk en moest men naar de betekenis raden. Natuurlijk ging ik mee en na de letters nog eens weer op papier gebracht te hebben meende Willem de betekenis van het rand-schrift te begrijpen. Tot dan toe hadden noch de pastoor, noch Willem, noch zij samen er achter kunnen komen. Vlug verlieten we de toren om de pastoor van de vondst op de hoogte te brengen. Voor in de kerk zagen we een rij biechtelingen voor de biechtstoel van de pastoor zitten. Dit was voor Dingeldein geen bezwaar. Hij stapte naar voren, klopte aan de biechtstoeldeur, wachtte even en nadat de biechteling tevoorschijn was gekomen, verscheen ook de pastoor. Willem ging naar hem toe en samen bekeken ze nog eens het opschrift en ze waren het al spoedig eens over de betekenis. Bescheiden had ik van achter in de kerk het tafereel gade geslagen, benieuwd of de pastoor de rij biechtelingen even zou laten wachten". Tot zover de heer Pikkemaat.

Enkele maanden na zijn terugkomst in Denekamp vanuit zijn ballingschap in het westen vierde de pastoor zijn gouden priesterfeest, dat was op het feest van Maria-Hemelvaart op woensdag 15 augustus 1945. 's Avonds ervoor werd de jubilaris vanaf de parochiegrens afgehaald door ruiters en jongemannen op versierde fietsen. Bij de Dinkelbrug stonden bruidjes, jeugd- en sportverenigingen, alsmede de fanfare opgesteld en in optocht trok men naar het dorp. De regen was echter spelbreker, terwijl men ook het gebeier van de klokken miste. De klokken zouden pas in december van datzelfde jaar in Denekamp terugkomen. Zoals reeds vermeld werd bij deze gelegenheid de pastoor als geschenk van de parochie f.15.000,- aangeboden, bestemd voor de aanleg van een centrale-verwarmingsinstallatie in de kerk.

Het belang van de jeugdorganisaties heeft hij steeds ingezien, voor de vrouwelijke jeugdbeweging liet hij het K.J.V.-huis aan de Ootmarsumsestraat bouwen en voor de mannelijke tegenhanger het K.J.C.-gebouw aan de Sloetstraat.

H.Asma.

(wordt vervolgd).

OANGKLOAR

Oangkloar is de Twentse naam voor stinkendegauwe (*Chilidonium Majus*). Het is een middelhoge, blauwgroene behaarde bossige, vertakte, overblijvende plant, die ongeveer eind april in bloei komt en tot de herfst bloeiend te vinden is.

De naam gauwe (gouden) heeft betrekking op de licht dooiergele bloemen, maar ook op het overvloedige oranje melksap, dat uit de doorgebroken stengel, blad of vrucht te voorschijn komt.

Deze plant komt veel voor langs wegen en heggen en in de buurt van verbouwing; dit houdt zeker voor een deel verband met haar gebruik, in vroegere tijden, als geneeskruid.

De plant wordt in Twente ook wel "zengnvenien" genoemd. "Zengn" duidt op sik en "venien" op giftig, wat wil zeggen dat die plant giftig is voor sikken.

De naam "oangkloar" is heel goed te verklaren want de plant stond namelijk bekend als een uitstekend middel bij oogziekten en wel in het bijzonder bij staar, om de vlekken op de ogen -zoals dit heette- te verwijderen. De naam oangkloar wordt ons nu wel duidelijk. Er bestaat nog een gezegde zoals: "De schellen vallen hem van de ogen". Dat is wanneer iemand de zaken weer duidelijk voor ogen staan. Dit gezegde vinden we ook in de bijbel en wel in de Handelingen 9:18: En terstond vielen hem alle schubben van de ogen en hij kon weer zien.

Voor al in Noord en Zuid Limburg heeft deze plant de naam wrattenkruid. Van het gele sap werd een middeltje gemaakt om wratten te verwijderen.

Toen ik afgelopen zomer, samen met een lid van de Vogelwerkgroep Rossum, bij een vogelvriend in Weerselo was, om vogels te ringen, zagen we in zijn tuin langs de heg, verschillende stinkendegauwe planten staan. Zodra ik die planten zag, werd ik echt nieuwsgierig. Ik wilde graag weten of hij die planten kende en zo ja, hoe hij ze dan wel zou noemen. Toen ik hem naar de naam van de plant

vroeg gebeurde wat ik had verwacht. Prompt noemde hij de naam "oangkloar". Een andere naam voor die plant wist hij niet. Wel kon hij ons vertellen dat die plant in vroegere tijden gebruikt werd tegen ontstoken ogen. Terwijl ik een steeltje van de plant afbrak en het goudgele vocht er uitvloeide vertelde ik dat de plant vroeger bekend stond als een uitstekend middel tegen oogziekten en vooral bij staar, maar dat van het sap ook een middeltje werd gemaakt voor het verwijderen van wratten en dat het goudgele vocht uit die plant daarvoor nog steeds werd gebruikt. Door dit te vertellen had ik mijn vriend uit Rossum wakker geschud. Hij vertelde dat de handen van zijn vrouw danig werden ontsierd door een aantal wratten. Hij vroeg meteen om een paar plantjes die hem natuurlijk niet werden geweigerd. Nadat we enkele plantjes hadden uitgegraven bedankten we onze vogelvriend en keerden terug naar Rossum waar de plantjes in de tuin van mijn vriend werden uitgeplant.

Enkele dagen geleden kwam hij bij mij. Hij was nogal opgetogen en vertelde mij dat zijn vrouw haar wratten enkele keren had ingewreven met het sap van de stinkende gauwe en dat ze al haar wratten kwijt was.

Tot zover het verhaal van mijn vriend.

In de officiële geneeskunde was stinkendegauwe geen onbekende. In de apotheek stond zij ook ingeschreven bij extractum en tinctura Cheliodonii. In het bijgeloof heeft de stinkendegauwe slechts een bescheiden rol gespeeld. Zo meende men vroeger dat degene die de plant en het hart van een mol bij zich droeg, zich zou redden uit allerlei slechte zaken en gedingen. Legden men de plant op het hoofd van een zieke dan kon men te weten komen of de patiënt zou sterven of in leven blijven. Want ging hij zingen en wel luid, dan was zijn lot beslist. Ook maakte men er een soort toverzalf van om behekste kinderen en bezetenen te ontronen.

W.A.J. Nijhuis.

As n kalf nich zoepn wil,
moj em mer bie t klootscheetn doon.

(N.N. uit Breklenkamp 1988.)

UIT DENEKAMPS KERKGESCHIEDENIS

(XV)

klopjes in de Sint Nicolaasparochie te Denekamp

In de volkstelling van 1839 staan in de gemeente Denekamp geen kloppen meer vermeld. Ze zijn er dan echter nog wel. Dat vertelt meester Mulders in zijn kroniek en ook in diverse parochieboeken komen ze dan nog voor.

Op de binnenkant van de kaft van een doopboek van de St. Nicolaasparochie zijn enige aantekeningen gemaakt door pastoor Gerardus Binkhorst (in Denekamp van 4 december 1829 tot 11 januari 1868). In sommige daarvan komen ook klopjes ter sprake. Onder anderen in deze: "1852 den 8 December is de kerkhof ingewijd (a.d.Sloetstraat-H.A.), het eerste daarop begraven lijk is het den 20 November j.l. gedoopt kind van J.H.Bodde en Euphemia Zwiép, den 28 December zijn het voor het eerst twee groote lijken op dezelve begraven, namelijk van J.Steenbeke en Gesina Kohorst, geestelijke dogter". Een andere tekst uit datzelfde boek: "Het doodenlaken behoort aan de klopjes van Denekamp omdat het door haar gegeven is, het geld dat daarvan in kas is, wegens het gebruik van hetzelfde wordende daarvoor telkens zes stuivers betaald, moet besteed worden tot onderhoud van het laken en het overige "as pias causas" voor de klopjes, de klopjes hoeven voor het gebruik niet te betalen". Het betrof hier waarschijnlijk een laken dat tijdens de begrafenis over de lijkkest werd gelegd en waarvoor ieder, behalve de klopjes zes stuivers moest betalen.

In de jaren 1810/1813 was men bezig de Denekampse parochiekerk te vergroten en in oude rekeningen uit die jaren lezen we ondermeer dat op 27 mei 1812 voor vijf dagen kerkschoonmaken de klopjes één gulden en tien stuivers ontvingen; dat was zes stuivers per dag. Op 17 april 1813 kregen de klopjes drie gulden voor het schoonmaken van de kerk en op 14 augustus 1813 kregen de kloppen "voor het schuuren en kerkschoonmaaken een gulden en vier stuiver". Verder vermeldde, degene die de kerke-

lijke boekhouding bijhield in die dagen, dat hij op "7 Februari 1813 van den Eerwaarden Heer Pastor ontvangen had voor de zitplaatsen (in de kerk-H.A.) van kloppen en broeders den 29 Januari 1813, 9 gulden".

In juli 1813 wordt vermeldt: "Van den Eerwaarden Heer Pastor van de broeders en klopjes voor bankenhuur 4 gulden, 4 stuiver en 8 duiten". Op 31 december 1813 werd van de pastoor voor zitplaatsen voor broeders en klopjes vier gulden en zes stuivers ontvangen.

Op 20 juli 1852 verklaarde G.R.Meinders, kleermaker te Denekamp, schuldig te zijn een som van vijftig gulden aan Johanna Voskamp uit Noord Deurningen, wonende te Denekamp als geestelijke dochter.

In het testament van pastoor Binkhorst staat ondermeer: "Ik verlang dat men aan H.Missen voor mij bestede f.150,-, ieder stipendium van zestig cents, dat men aan de Katholieke armen van Denekamp uitdele f.100,- en aan de armen te Oldenzaal 25 gulden en aan iedere kloppen van Denekamp eenen gulden".

In de jaren 1810/1814 bestonden er collectelijsten, waarop de parochianen konden inschrijven voor hoeveel ze wilden bijdragen in de kosten, die de vergroting van hun parochiekerk meebracht. Ook op deze lijsten komen namen van kloppen voor. Bijvoorbeeld de kloppe in het Huysken die twee gulden geeft, de koekenkloppen die voor zestien gulden inschrijven en Janna Rekerink, de kloppe, die voor drie gulden tekent. Deze kloppen woonden waarschijnlijk in het dorp of in de buurtschap Denekamp.

Voor Noord Deurningen staan de volgende vermeldingen: Maria, de kloppe, vijf gulden, Tijjans klopje drie gulden. Fenne, het klopje, een gulden. 'Fenne woonde waarschijnlijk bij Zwiep, de smid). Zolders klopje geeft drie gulden; Leena Ahuys, het klopje, tien gulden; Smeede kloppen drie gulden en Dubbelink klopje twee gulden.

Aan de collecte "in de marke Böningen tot opbouw der kerke die beloofd en voldaan hebben" droegen de volgende klopjes bij: Gertruy Bekhuys twintig gulden, Mene Eekelhof vijf gulden, Feme Mossink tien gulden, Kortink klopje een gulden, Scholten klopje twee gulden en Mene Mensink het klopje vijf gulden en negentien stuiver.

In 1895 begon men weer te denken aan kerkvergroting en

werkte men opnieuw met collectelijsten. Ook hierop vinden we nog klopjes of geestelijke dochters vermeld. Ondermeer Gertruida Kunne, geestelijke dochter, die per jaar 25 gulden bijdraagt; Gertruida Zegerink, geestelijke dochter, draagt zes gulden per jaar bij; de geestelijke dochter Gertruida Silders vijf cent per week; de geestelijke dochter Euphemia Teders drie cent per week, Johanna Kloeze zes cent, Susanne Wintels een cent en Johanna Bloemen vijf cent per week.

Op 27 mei 1830 is Johanna Wigger, devota, getuige bij het huwelijk van het paar Weenders-Zegelvoort in de St. Nicolaaskerk. Op 8 maart 1822 zijn de devotus (meervoud van devota-H.A.) Maria Hofstee en Johanna Roelofs getuige bij het kerkelijk huwelijk van het paar Nijmeijer-Bien in Lattrop. Op 17 mei 1839 is Gezina Oortman, devota, getuige bij het huwelijk van Oortman-Kristen in Denekamp. Op 13 oktober 1829 zijn Joanna Bokdam en Aleida Oudehorst, beide devota, getuige bij een huwelijk.

Op 4 november 1829 is Joanna Schoolhuis, devota, getuige bij een doop van het kind van het echtpaar Damhuis en op 26 april 1851 is Gesina Schoolhuis, devota, doopgetuige bij een kind van de familie Huiskens.

Op 22 juni 1811 is Hendrika Koehorst, geestelijke dochter, op 65-jarige leeftijd overleden.

Dit waren zo verschillende klopjes, devota of geestelijke dochters, die in de kerkelijke archieven voorkomen.

wat meester Mulders over klopjes vertelde

L.L.M.Mulders, vroeger hoofd van de openbare dorpsschool en later van de katholieke jongensschool (huidige Alexanderschool- H.A.) vertelt in zijn kroniek dat er in 1886 in de parochie van Denekamp, die toen behalve het dorp en buurtschap, ook de buurtschappen Noord Deurningen en Beuningen omvatte, ongeveer 3000 communicanten waren. En dat er van het nieuwe gedeelte van de kerk (het in 1812 aangebouwde en in 1910 afgebroken gedeelte) op zondag nog zes banken bezet waren met klopjes. Verder vertelt hij: "Een aantal van hen woonde om het kerkhof achter de kerk in kleine vertrekken. Ze verdienden hun levensonderhoud gedeeltelijk met naaien, breien, als werkvrouw, zelfs als weefster. Het laatste klopje, Teupen klöpke, heeft zelfs bijna tot aan haar dood achter het

weefgetouw gezeten. Onder de bevolking waren er, die de klopjes niet mochten. Men hield hen voor verkliksters en aanbrengrsters. Beslist vond men er brave opofferende zielen onder". Wat verder vertelt Mulders: "Zoals reeds is opgemerkt, bevonden zich omstreeks 1887 in de parochie Denekamp nog een 30 à 40 kloppen. De meesten hadden als jonge meisjes niet tot een huwelijk kunnen komen. De broeder-erfgenamen van een boerenbedrijf zorgde dan als regel voor een kleine woning, veelal op het erf, waarin ze konden wonen. Gedeeltelijk moesten de erfgenamen in haar onderhoud voorzien en verder verdienden ze dit door uit te gaan werken, door naaien, breien en spinnen.

De meesten van haar waren derde orde leden. Daarom werden ze ook wel eens regelzusters genoemd. In de parochiekerk waren banken voor haar gereserveerd. De kleding was als van oude vrouwen. Bij het sanctus in de H.Mis sloegen ze een zwarte doek als sluier over hoofd en schouders, dan leken ze wel kloosterzusters. Enkele klopjes brachten de lange avonden gedeeltelijk door in de kerk. Kwam men dan in de donkere kerk, waar alleen de godslamp brandde, dan hoorde men vaak links en rechts snurken. Op de warme stoof waren ze in slaap gevallen. Bij het sluiten der kerk ging de koster flink stommelen en rammelen met de sleutels, om het sein tot vertrekken te geven.

Een groep van de klopjes had het dorp tot verblijfplaats gekozen. Ze huisden speciaal achter de kerk.

Onder de klopjes waren echt brave mensjes, maar enkelen werden ook aangezien als kwaadspreeksters en aanbrengrsters. Over het algemeen hadden ze een redelijk bestaan, haar behoeften waren ook niet groot. Door deze en gene werden ze ook nog wel eens extra bedacht. Kwam gebrek om de deur kijken, dan volgde wel steun van kerk- of armbestuur.

Voor sommige van deze klopjes en ook voor enkele naaisters speelde pastoor Van den Bosch kassier, want post-spaarbank en boerenleenbank waren nog onbekend. Als ze wat geld hadden, gaven ze dit de pastoor in bewaring, daar was het veilig. Moesten ze er iets van gebruiken, dan haalden ze dit op. Voor grote bedragen gaf de pastoor een schriftelijk bewijs van ontvangst, geschreven op een gewoon blaadje papier. Bij zijn dood in 1907 leefden nog slechts enkele van deze mensjes.

Toch heeft dit kassierschap toen nog enige onaangename strubbelingen veroorzaakt".

Tot zover meester Mulders in zijn kroniek.

Hoewel Mulders daarin schrijft dat het laatste Denekampse klopje Teupenklöpke geweest is, kan mevrouw Leferink-Hermelink uit Reutum zich uit haar jeugdijaren in Denekamp een zekere Johanna Krabbe herinneren, welke woonde in een klein huisje aan de Wilhelminastraat tegenover het toenmalige ziekenhuis. Ze noemden haar Krabbe Janneukn. Mevrouw Leferink-Hermelinks vader, Hermelink de Bode, vertelde altijd "Janneukn is ne klop, die dr nog is oawer blewn". De familie Hermelink woonde een tijdlang in een huisje naast haar en later iets verder op, zodoende kwamen ze geregeld bij haar over de vloer. Haar huis, vertelt mevrouw Leferink verder, was klein, één kamer en opkamer, een kleine tuin en de w.c. achter het huis. Ze was zeer godsdienstig, ging twee maal per dag naar de kerk, 's morgens naar de mis en na de middag bad ze de kruisweg. Ze bad veel en kende de bijbel van buiten. Ze hield wat kippen en verdiende haar geld met naaien, hoofdzakelijk "boezeroens" (overhemden) voor Meijereink, de winkelier in het dorp. Ze kreeg zeven stuiver per overhemd. Af en toe brachten boerenvrouwen, als er geslacht was, haar wat vlees. Ze gaf kinderen, die de catechismusles die de kapelaan gaf, niet gekend hadden "kinderleerles". Kenden de kinderen de hun opgegeven les niet dan kregen ze van de kapelaan een kaartje mee, waarop stond "uw kind heeft de les niet gekend". Dan werden ze door de ouders naar Krabben Janneukn gestuurd, die met veel takt probeerde om hun die les alsnog te leren. Ze bad ook vóór in de kerk voor mensen die "bediend" of overleden waren, drie avonden en telkens drie rozenhoedjes. Hoe oud ze geworden is en wanneer ze gestorven is kan mevrouw Leferink zich niet meer herinneren. Wel weet ze, dat ze bij haar dood alleen nog een grote kast en een naaimachine had. De rest van haar bezittingen is bij opbod verkocht bij haar huisje. De opbrengst was net voldoende om er haar begrafenis van te betalen, inclusief "koffie met kluntkes bie n Kul". Het was een goed mens. Zo besluit mevrouw Leferink haar verhaal.

Hiermee eindigt ook dit artikel over klopjes, die vroeger toch wel veel voor kerk en parochie betekend hebben.

H. Asma.

Burgemeester Norbart onthulde op 7 oktober 1988 de door Marie van Eyl-Eitink uit Enschede gemaakte Dingeldeinbeeld samen met mevrouw Dingeldein-Vincke (rechts naast het beeld). Op de achtergrond geboortehuis W.H.Dingeldein.

WILLEM HENDRIK DINGELDEIN EEN MEESTERLIJK AMATEUR

Willem Hendrik Dingeldein, schoolmeester, heemkundige van historicus en natuuronderzoeker tot kenner van dialect en folklore, gewaardeerd publicist en fotograaf, nauw betrokken bij de Stichting Edwina van Heek en de bibliotheek van de Vereniging Oudheidkamer Twente in het Rijksmuseum Twenthe te Enschede, mede-oprichter en tot zijn overlijden redacteur van het Overijssels Jaarboek voor Cultuur en Historie, als president-kerkvoogd van de Nederlands Hervormde Gemeente actief in het kerkelijk leven van Denekamp. Je moet al van heel lange adem zijn om al de kwaliteiten van Dingeldein op een rij te zetten en dan wacht ik mij wel te veronderstellen met deze opsomming volledig te zijn geweest. Dat was ik natuurlijk niet. Bij een man van zijn postuur zie je terugblikkend op hem en op zijn gang door dit leven allicht het een en ander over het hoofd. En Denekampers onder u zullen zeker sommige accenten anders gelegd willen zien, waardoor iemand als hij geweest is, meer betekenis van plaatselijk belang krijgt. Dat zij dan maar zo, want het ligt niet in mijn bedoeling vanmiddag een goed gelijkend realistisch portret van Dingeldein te tekenen. Dat kan ik met een gerust hart aan anderen overlaten. Mij is iets merkwaardigs in de zin geschoten, toen ik voor nu en voor eerder over hem en over het initiatief van de Stichting Heemkunde Denekamp om hem vandaag met beeld en boek en Herdenkingstentoonstelling te eren, na moest denken.

Die tentoonstelling heeft een opmerkelijk passende en even dubbelzinnige naam meegekregen: Dingeldein, een veelzijdige meester! Ach natuurlijk, zo spelen wij met woorden. Dat wij het op deze middag met een schoolmeester van doen hebben die een ruime veelzijdigheid in belangstelling, kennis en vaardigheid aan de dag legde, ik ben begonnen met juist dat in herinnering te roepen. Maar gezien die veelzijdigheid van deze markante schoolmeester zouden wij, meer en meer vertrouwd geraakt met voortschrijdende specialisaties, in hem waarschijnlijk eerder een meesterlijke amateur dan een veelzijdig mees-

ter vermoeden. Want behalve als onderwijzer en als hoofd van de lagere school was hij op al de andere gebieden waar zijn belangstelling hem heendreef, een amateur, dat wil zeggen een liefhebber. Ik haast mij evenwel daaraan meteen toe te voegen, dat zijn schoolmeesterschap voor hem nooit een geringere liefhebberij geweest kan zijn. Maar als heemkundige van historicus en natuuronderzoeker tot kenner van dialect en folklore, als publicist en fotograaf, was hij amateur, liefhebber in de ware zin van het woord, zoals dat voor zijn overige bezigheden even-goed gegolden moet hebben.

Zulke gedachten hebben de Stichting Heemkunde Denekamp klaarblijkelijk eveneens beziel. In haar folder ter aankondiging van de verschijning van het boek 'Uit leven en werk van W.H.Dingeldein' wordt namelijk gesteld, dat zij "deze bijzondere Denekamper wil eren als pionier van het heemkundewerk, maar ook als streekhistoricus, kenner en beschermer van de natuur, als schrijver, fotograaf, gids in Twenteland en bovenal als onderwijzer van regionale betekenis". Bovenal als onderwijzer van regionale betekenis. Dat wil zeggen om de kwaliteit van zijn specialisme boven die van zijn amateurisme, zijn liefhebberij.

Maar dat andere, die liefhebberij, dat amateurisme is er niet minder om, in geen enkel opzicht. Wij hebben daar vanwege het woord, de amateur, de liefhebber, een totaal verdorven kijk op gekregen, zodat wij al gauw menen hele terreinen van wetenschap en onderzoek aan de specialisten over te moeten laten. Praktische omstandigheden kunnen er inderdaad vaak genoeg naar zijn, daar niet van, zoals de oprechte amateur zich van de beperkingen die zulke omstandigheden hem dwingend opleggen, bewust moet blijven. Toch kan geen specialisatie op tegen dat wat de ware liefhebber aan belangstelling en aan liefde voor zijn werk meebrengt. Dat geldt in het bijzonder voor de gebieden waarop Dingeldein zich met studie en onderzoek zoal bezig heeft gehouden, laat ons heel in het algemeen zeggen de streek en haar cultuur in meest ruime zin.

Waar toe dat leiden kan, laat ik graag aan een enkel eenvoudig voorbeeld zien. Dingeldein is er met zijn boek 'Het land van de Dinkel' in geslaagd een standaardwerk te schrijven, dat vakman en leek voor ernstige studie of voor puur natuurgenoet naar het Dindeldal wist te lokken. Door met beheerste geestdrift zijn bevindingen van

waarneming en onderzoek op papier te brengen kon hij er een boek van maken, dat een gevarieerd lezerspubliek trok. Als Adriaan Buter eraan herinnert, dat Thijssse ooit bij meester Bernink aandrong zich niet zo door zijn enthousiasme te laten meeslepen maar bij de feiten te blijven, moet hij vaststellen de meeste van die door Thijssse verlangde feiten in het boek van Dingeldein aan te treffen. Het is er trouwens wel vaker van gekomen, dat Dingeldein als leerling van Bernink zijn meester overtrof.

Een fraai voorbeeld van Dingeldeins scherpe opmerkingsgave, steeds gevoed door zijn liefdevolle aandacht voor wat er om hem heen was en om hem heen gebeurde, vond ik in zijn bijdrage over het Huis te Breklenkamp voor het Overijssels Jaarboek van 1949. In dat stuk heeft hij het uiteraard over de geschiedenis van het Huis tot op de dag dat het een graag bezochte jeugdhierberg geworden was, maar ook, voor hem niet minder vanzelfsprekend, even uitvoerig over het land daar rondom met al zijn karakteristieke aspecten, met zijn boerenbevolking en haar taal. Over de taal van de Breklenkamper boeren heeft hij, afgezien van een paar opmerkingen over veld- en familienamen, waar hij nu eenmaal een grote belangstelling voor had, iets heel bijzonders te melden. Dat doet hij dan haast toevallig, zo tussen neus en lippen door naar het schijnt, maar ondertussen staat het er toch, dat "zelfs het vocalisme der taal van Breklenkamp een Nedergraafschapse inslag vertoont, dat haar iets 'Nederlander' doet klinken dan die van Lattrop en Tilligte". Door de bescheidenheid waarmee zo'n eenvoudige en schijnbaar gemakkelijke constatering neergeschreven wordt, klinkt onmiskenbaar de stem van een betrouwbare kenner heen. Trouwens van een kenner niet alleen, maar ook van iemand die met zijn kennis van zaken nagedacht heeft over oorzaken en achtergronden zich aandienende taalverschijnselen.

In dit geval, de taal van Breklenkamp betreffende, legde Dingeldein terecht verbanden tussen taalverschijnselen en familiebetrekkingen over en weer aan beide zijden van de staatsgrens, en met nadruk tussen taalverschijnselen en godsdienstige, kerkelijke gezindheid. Door de afgezonderde ligging van Breklenkamp ten opzichte van Ootmarsum en Denekamp waren verbanden met de Graafschap Bentheim, en dan met de Nedergraafschap, voor de Brek-

lenkamper boeren even vanzelfsprekend, zeker in de tijd toen de staatsgrens daar nauwelijks enige betekenis had. Nedergraafschapper plaatsen als Lage, Neuenhaus en zelfs Nordhorn waren voor hen net zo gemakkelijk te bereiken. Zo is het ook verklaarbaar, dat Breklenkamp voor een groot deel Nederlands Hervormd is en dat vooral onder de Hervormde boeren huwelijksverbintenissen over de grens werden aangeknoopt.

Nu heeft de Nedergraafschap in godsdienstig en taalkundig opzicht altijd onder sterke invloed gestaan. Tot de overgang naar het protestantisme behoorde het gebied tot het bisdom Utrecht. De Utrechtse bisschop en Nederlandse kloosters hadden er uitgebreide bezittingen, die later aan de provincie Overijssel en tenslotte aan de koning van ons land toevielen. Na de Reformatie nam ook de Nedergraafschap de Nederlandse kerkorde aan en zo'n goede 100 jaar, tot de Franse Tijd, kwamen de kerken en scholen daar geheel onder Nederlandse leiding te staan. En zelfs nog lang na die tijd werd er in de protestantse kerken in het Nederlands gepreekt en gezongen. Het mag daarom niemand verbazen, dat er in de Graafschap Bentheim zulke opvallende dialectverschillen tussen Reformierte en Katholieken bestaan, geografisch gezien vooral ook tussen de noordelijke en de zuidelijke Graafschap. In de taalhistorische samenhang van de Graafschap met Twente vinden wij daar de gevolgen van terug, zoals Dingeldein dat voor Breklenkamp vaststelde.

Het was de Graafschapper dialectoloog Arnold Rakers uit Nordhorn, die deze voor de taalgeschiedenis zo belangrijke kerkhistorische feiten voor het eerst uit de doeken deed en de neerslag ervan in de dialecten van Twente en de Graafschap Bentheim in een uitvoerige studie neerlegde. Dat gebeurde in de laatste jaren voor de Tweede Wereldoorlog. Voor zijn materiaalverzameling steunde Rakers daarbij, waar het om het Twents ging, op de gegevens en inzichten van Dingeldein, met wie hij nauw bevriend geraakt was. Dingeldein kende uit eigen waarneming soortgelijke dialectverschillen tussen Protestant en Katholieken op kleine schaal in Twente, als Rakers in het grotere verband van zijn onderzoeksgebied vastgesteld had.

De bevindingen van Dingeldein op dit gebied waren voor

Rakers een waardevolle aanvulling en een bevestiging van wat hij meende thuis geleerd te hebben. Als Dingeldein de meer Nederlandse klank van het dialect van Breklenkamp, vergeleken met de dialecten van Lattrop en Tilligte, begrijpt als een gevolg van de betrekkingen met de protestantse Nedergraafschap, geeft hij opnieuw blijk van een ruime blik op de taalverhoudingen in dat grensgebied. De invloed van het Nederlands, of beter gezegd de Nederlandse invloed daar op de dialecten treedt aan de dag in allerlei overeenkomsten, ook in klank, met de aangrenzende noordoostelijke Sallandse dialecten. Die dialecten, de Sallandse in het algemeen, dus ook die van de Nedergraafschap staan naar hun klankstructuur dicht bij het Nederlands dan de Twentse. Het vocalisme van het Breklenkampskan Dingeldein dan ook alleszins Nederlandser in de oren klinken dan dat van ander Twents. De verklaring daarvoor zocht hij terecht in de verwantschap met Nedergraafschapper dialecten.

Het is natuurlijk wel verleidelijk hier nog wat dieper in te gaan op de taalgeschiedenis van Twente en de Graafschap Bentheim als vereende buffer en spons tussen oostelijke en westelijke taalinvloeden, gebied waar zulke invloeden, en daarmee taalveranderingen, nu eens afgestoten, dan weer opgezogen werden. Ik denk aan het al of niet functioneren van de staatsgrens als taalgrens, aan de uitbreiding van het Westfaals naar het noorden en het westen, in dat verband aan de schijnbaar geïsoleerde positie van het Vriezenveens, aan de bemiddelende rol die verkeerswegen, in het bijzonder Vecht en Eems hier ooit gespeeld hebben. En zo is er nog wel het een en ander, allemaal zaken die ook aan de aandacht van Dingeldein niet ontsnapt zijn. Maar ik zal die verleiding weerstaan. Wij zijn hier tenslotte voor iets anders bijeen dan voor een taalhistorisch college, dat in onze dagen toch al geen grote belangstelling meer weet te wekken. Een amateur, ik zei het eerder al, dat is een liefhebber, wij zijn samengekomen om zo iemand wegens grote verdiensten in woord en geschrift, met boek en beeld te eren. En ik leg zoveel nadruk op het amateurisme, de liefhebberij van Dingeldein om zodoende de Stichting Heemkunde Denekamp te kunnen prijzen. Want haar initiatief noem ik daarom een gelukkig initiatief, omdat het voorbij aan elk plaatselijk patriottisme een

man gedenkt die door gedegen studie, gewetensvol onderzoek en noest werk binnen juist zijn amateurisme meer dan eens de specialisatie inhaalde en soms voorbijstreefde.

Ik besef ten volle, hoe gemakkelijk ik nu weer van overdrijving, erger dan enig lokaal patriottisme, verdacht kan worden, zoals het er natuurlijk ook de schijn van had, dat ik Dingeldein tekort deed met hem voor maar een amateur te houden. Maar in beide gevallen meen ik volledig vrijuit te gaan. Ik mag inmiddels toch aannemen, dat ieder mij de amateur in Dingeldein vergeeft. Om op een mij enigszins vertrouwd gebied te blijven, de samenwerking van Dingeldein met Arnold Rakers, dus Dingeldein in de regionen van de dialectologie, is er een voorbeeld van, hoe hij zich naast de specialist kon handhaven. De taalkundige opvattingen van Rakers waren voor zijn tijd, dat is zo omstreeks 1930, bepaald niet algemeen en evenmin algemeen aanvaardbaar. Het heeft zelfs tot na 1950 geduurd, voordat een figuur als Klaas Heeroma erop voortborduurde en er een eigen taalhistorische theorie voor Oost Nederland en Nederduitsland uit opbouwde. Maar Dingeldein kon zich op grond van eigen aandachtige waarneming en nauwgezette afweging meteen vinden in de taalhistorische structuren die Rakers in de Graafschap en Twente onderkende.

Een gelukkig initiatief van de Stichting Heemkunde Dene-kamp ook, waarom ik haar evenzeer prijzen wil, omdat met Dingeldein op deze manier te gedenken en te eren onze aandacht nog eens bepaald wordt bij wat liefde voor de eigen streek, haar mensen en haar cultuur uitwerken kan. En in Willem Hendrik Dingeldein mag iedere oprechte amateur zich vandaag net zo geëerd weten.

Prof.dr.H.Entjes.

(Rede uitgesproken op bijeenkomst bij gelegenheid van de onthulling van een monument voor W.H.Dingeldein).

Geschiedenis is meer dan
het oppoetsen van het verleden.
Geschiedenis is ook
een bezinningsproces.

Antennaria dioica.

a bloemhoofdje; *b* een omwindsel-
blaadje; *c*, *d* mannelijke bloemen.

Rozenkransje (*Antennaria dioica*).

De naam *antennaria* is afkomstig van het Latijnse *antenna*, genoemd naar de voelsprietten van de insecten, want de aan de top knotsvormige verdikte haren van de manlijke bloemen lijken op de voelsprietten van insecten. De vrouwelijke bloemen van deze tweehuizige plant zijn daartegen draadvormig. Van het geslacht *antennaria* is deze soort de enige vertegenwoordiger in ons land.

Het gescheiden voorkomen van de manlijke en vrouwelijke planten vindt men in de soortnaam *dioica* terug, want *dioica* betekent tweehuizig.

De naam rozenkransje kreeg het bloempje vanwege het gebruik om er kransjes van te vlechten, die dan in huis werden opgehangen om de behuizing tegen blikseminslag te beschermen.

W.A.J. Nijhuis.

OM BIJ DE HAND TE HEBBEN

Stichting Heemkunde Denekamp

't HEEMHOES

Kerkplein 4, 7591 DD Denekamp;
tel.(05413) 4656.

't Heemhoes is het informatie-
en documentatiecentrum voor
heemkunde in Denekamp.

Beheerder: J.A.den Ouden; tel.
privé (05413) 2800.

Geopend:ma/vr 8.30-12.30 uur en
van 13.30-17.00 uur;bovendien
di 19.00-22.00 uur en wo 18.30-
21.30 uur.

Bibliotheecaresse:mevr.Th.Aasma-
ten Broeke; tel.privé (05413)
2434.

BESTUUR

J.H.Borgman, voorzitter;
H.Boink, secretaris; mw.M.M.A.
Ribbert, penningmeester; H.J.
Asma; C.C.M.Hamers; W.A.J.
Nijhuis; J.A.den Ouden; G.J.
Tijscholte en S.Wynia.

SECRETARIAAT

Diepengoor 16, 7591 BW Dene-
kamp; tel.(05413) 2261.

AANMELDEN DONATEURS

Aanmelden van donateurs kan
bij 't Heemhoes of secreta-
riaat. De kosten zijn per
jaar minimaal f.15,-. Hogere
bijdragen zijn van harte
welkom.

BANK/GIRO

ABN-bank te Denekamp; reke-
ningnummer: 59.57.16.547;
gironummer bank: 801424.

Postgironummer: 5565614.

werkgroepen

WERKGROEP BEHEER EN ORGANISATIE

H.C.M.Boink-Wagenvoort. Die-
pengoor 16, 7591 BW Denekamp;
tel.(05413) 2261.

WERKGROEP BIBLIOTHEEK EN ARCHIEF

Th.Aasma-ten Broeke,Willem
Wegewartstraat 1, 7591 TZ
Denekamp; tel.(05413) 2434.

WERKGROEP BOERDERIJENONDERZOEK

H.Nolten, Bromeliastraat 50,
7591 XV Denekamp; tel.(05413)
3435.

WERKGROEP DIALECT EN FOLKLORE

J.A.den Ouden, Clematisstraat
26, 7591 XH Denekamp; tel.
(05413) 2800.

WERKGROEP DIAPRESENTATIES

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4,
Denekamp; tel. (05413)1453.

WERKGROEP EXPOSITIES

H.Boink, Diepengoor 16, 7591
BW Denekamp; tel.(05413)2261.

WERKGROEP FLORA EN FAUNA

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4,
Denekamp; tel.(05413) 1453.

WERKGROEP GENEALOGIE

G.J.Tijscholte, Damweg 16,
Tilligte; tel.(05412)1447.

WERKGROEP GESCHIEDENIS

H.J.Aasma, Willem Wegewart-
straat 1, 7591 TZ Denekamp;
tel.(05413) 2434.

WERKGROEP MANUSCRIPTEN

S.Wynia, Oranjestraat 20,
Denekamp; tel.(05413) 1986.

Stichting Heemkunde Denekamp

Sinds 20 juni 1975 is er in Denekamp een heemkundegroep, welke tot haar werkterrein kan rekenen het gebied van de gemeente Denekamp.

Heemkunde wil zeggen de kennis van het eigen heem, de eigen omgeving, de streek waarin men woont. Voorts wordt hiermee aangeduid de kennis van zeden en gebruiken en van de opvattingen en overleveringen van de bevolking in verband met de aard van het land. Onder heemkunde verstaan we ook de zorg voor monument en landschap.

De doelstelling hierbij van de Stichting Heemkunde Denekamp is om door studie en onderzoek het verleden te analyseren en daarover te publiceren. Hierdoor wordt getracht waardering te wekken voor wat in de gemeente Denekamp door de natuur en de vroegere cultuur tot stand is gekomen. Met het verleden dat daarmee tot leven is gekomen wordt de dag van vandaag mede gestalte gegeven. Het aangeven van de toekomstige ontwikkeling wordt immers mede bepaald door de wetenschap, dat kennis van het verleden niet kan worden gemist, want in het verleden en het heden ligt de toekomst besloten.

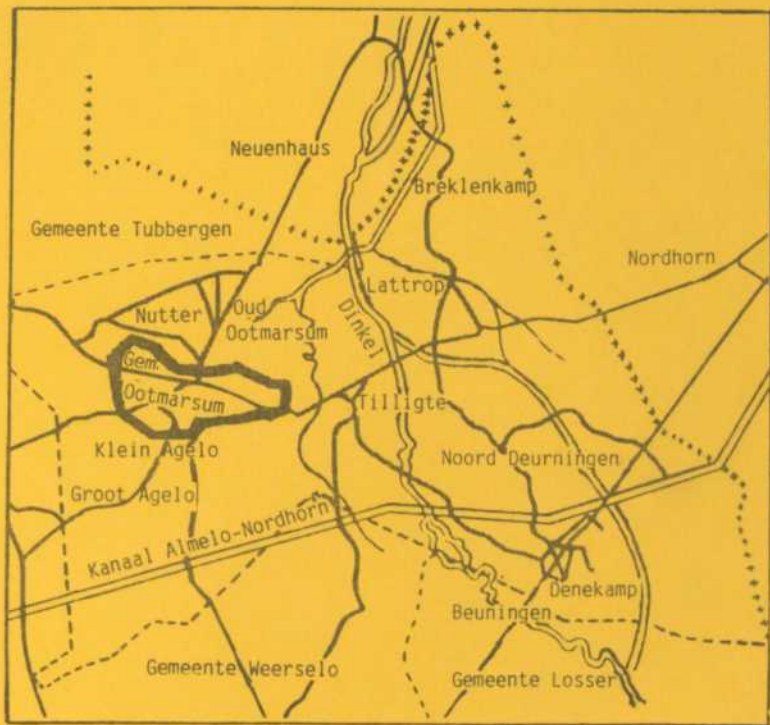
Om deze doelstelling te verwezenlijken heeft de Stichting Heemkunde Denekamp verschillende werkgroepen. Daarnaast is er het zestig pagina's tellende contactorgaan 't Onderschoer, dat vier keer per jaar verschijnt en kosteloos wordt toegezonden aan de donateurs. Voorts worden enkele keren per jaar bijeenkomsten en excursies gehouden voor de donateurs.

De donateurs hebben alle gelegenheid mee te denken en mee te praten over allerlei zaken die de stichting aangaan.

De Stichting Heemkunde beschikt over een eigen huisvesting, in 't Heemhoes, het informatiecentrum voor heemkunde. Hierin is het archief en de bibliotheek ondergebracht. Tevens vinden hier de werkbijeenkomsten en vergaderingen plaats. Boeken kunnen door de donateurs kosteloos worden geleend, waarvoor een catalogus beschikbaar is.

Hebt u belangstelling om mee te denken of ergens actief aan mee te doen, dan is dat mogelijk door lid te worden van een van de werkgroepen, zoals geschiedenis, flora en fauna, dialect en folklore. De adressen staan hiernaast. Nadere inlichtingen hierover zijn te krijgen op 't Heemhoes, waar u geheel vrijblijvend kunt binnenlopen.

GEMEENTE DENEKAMP

De kaart geeft het werkgebied weer van de Stichting Heemkunde Denekamp. Binnen deze gemeente ligt de gemeente Ootmarsum, zoals u kunt zien. De gemeente Denekamp heeft een oppervlakte van 8840 hectare en telt ruim 12.000 inwoners, welke wonen in de volgende kerkdorpen en buurtschappen (de vroegere marken): Denekamp, Noord Deurningen, Lattrop, Breklenkamp, Oud Ootmarsum, Nutter, Groot Agelo, Klein Agelo en Tilligte.